

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ПУЛЮЯ**

ВІВЧАР ОКСАНА ІВАНІВНА

УДК 658.5:330.115:338.242

**УПРАВЛІННЯ СОЦІОГУМАНІТАРНОЮ КОМПОНЕНТОЮ
ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА**

Спеціальність 08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук

Тернопіль – 2018

Дисертацією є рукопис

Робота виконана у Тернопільському національному технічному університеті імені Івана Пулюя Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник: доктор економічних наук, доцент
МАРИНЕНКО НАТАЛІЯ ЮРІЇВНА,
Тернопільський національний технічний університет
імені Івана Пулюя,
професор кафедри економіки та фінансів

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
ФРАНЧУК ВАСИЛЬ ІВАНОВИЧ,
Львівський державний університет внутрішніх справ,
професор кафедри економіки та економічної безпеки

доктор економічних наук, професор
ГОЛОВКОВА ЛЮДМИЛА СТЕПАНІВНА,
Дніпропетровський національний університет
залізничного транспорту ім. академіка В. Лазаряна,
завідувач кафедри фінансів та економічної безпеки

доктор економічних наук, професор
ЧЕРЕП АЛЛА ВАСИЛІВНА,
Запорізький національний університет,
декан економічного факультету

Захист відбудеться «29» червня 2018 р. об 11⁰⁰ год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 58.052.05 у Тернопільському національному технічному університеті імені Івана Пулюя за адресою: м. Тернопіль, вул. Білогірська, 50, зала засідань.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя за адресою; 46001, м. Тернопіль, вул. Руська, 56

Автореферат розісланий

«25» травня 2018 р.

Секретар спеціалізованої вченої ради
Д 58.052.05



Л. М. Мельник

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність. У сучасних умовах турбулентності економічних процесів актуалізується вивчення проблем, пов'язаних із соціогуманітарною компонентою підприємницьких структур та позиціонуванням працівника як важливої складової системи економічної безпеки підприємств. Провідні економісти світу обґрунтовують необхідність формування механізму управління соціогуманітарними чинниками як основи зміцнення економічної безпеки підприємств.

Дослідження ідейно-теоретичних аспектів та організаційно-економічних механізмів зміцнення економічної безпеки зосереджуються переважно на рівні підприємства, тоді як управління соціогуманітарними чинниками залишаються недостатньо висвітленими у працях вітчизняних та зарубіжних дослідників. Посилення соціальної і майнової стратифікації працівників, зниження рівня доходів працівників і регіональної диспропорції соціально-економічного розвитку, зростання безробіття, обсягів трудової еміграції за останні роки в Україні відображають недостатню дієвість системи економічної безпеки держави загалом та підприємств зокрема. Адже нехтування соціогуманітарними чинниками економічної безпеки підприємств може призвести до катастрофічних наслідків: занепаду галузей, банкрутства підприємств і, зрештою, підриву системи життєзабезпечення держави з подальшою втратою її суверенітету, саме тому соціогуманітарна компонента є одним з основних пріоритетних завдань розвитку підприємницьких структур.

Для України впродовж останніх років пріоритетним є управління соціогуманітарними чинниками, які пов'язані з недостатньою керованістю і раціональністю політики покращення ресурсного та кадрового капіталу, в тому числі розвитку працівників з урахуванням критерію економічної безпеки підприємств. Негативні наслідки міграційних процесів, недостатня чисельність висококваліфікованих креативних осіб ускладнює реалізацію соціально-економічних програм розвитку на всіх рівнях ієрархії управління підприємствами.

Вивченню проблем формування системи економічної безпеки присвячені наукові розробки Б. Андрушківа, О. Барановського, Д. Буркальцевої, В. Гейця, Б. Губського, Л. Головкової, З. Варналія, В. Васенка, Т. Васильціва, О. Власюка, Я. Жаліла, О. Іляш, В. Куценко, Т. Ковальчука, І. Мазур, А. Мокія, В. Мунтіяна, О. Новікової, О. Панухник, О. Предборського, Д. Прейгера, О. Саєнка, Л. Сергєєвої, А. Сухорукова, В. Ткач, В. Франчука, Ю. Харазішвілі, А. Череп, В. Шлемко, Л. Яремко.

Питання соціогуманітарних чинників у системі економічної безпеки підприємств розглядали А. Баланда, В. Захарченко, М. Єрмошенко, А. Колеснікова, Е. Лібанова, Є. Лисицина, Г. Пастернак-Таранушенко, С. Пирожкова, Н. Мариненко, М. Флейчука, В. Храпкіна, У. Щурко, зарубіжні дослідники Д. Бекер, Ч. Волен, С. Гантінгтон, Л. Гончаренко, М. Грондона, І. Ерліх, Р. Інглгарт, Л. Коженювські, Р. Латов, Г. Моргентан, Е. Олейников, М. Портер, Дж. Райда, Дж. Свіні, В. Сенчагов, Л. Філліпс та ін.

Ураховуючи вагомості напрацювання перелічених дослідників у розробці

теоретичних та прикладних аспектів економічної безпеки підприємств, окремих галузей та секторів економіки, для вітчизняної економічної науки залишаються недостатньо розробленими пріоритетні наукові завдання, такі, як теоретико-методологічне обґрунтування цілей, механізмів управління соціогуманітарними чинниками економічної безпеки підприємств, що й обумовлює актуальність пропонованого дослідження.

Підкреслимо, що розвиток підприємницьких структур, які здатні інтегруватись у новий світовий економічний простір та бути конкурентоспроможними на міжнародному ринку, і при цьому підтримувати ефективне функціонування національної економічної системи й протистояти зовнішнім загрозам, потребує дійового вирішення питань щодо зміцнення високого рівня економічної безпеки підприємств, зокрема їх важливої соціогуманітарної компоненти.

Таким чином, економічна безпека підприємств у контексті соціогуманітарної компоненти – це загальнонаціональний комплекс заходів, спрямований на стійкий соціогуманітарний розвиток і вдосконалення її економічних процесів, котрий обов'язково включає також механізм протидії зовнішнім та внутрішнім загрозам або ризикам, часто супутнім діяльності підприємств як суб'єкта соціогуманітарних відносин. Власне, ці обставини обумовлюють актуальність і своєчасність досліджуваної проблематики.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота відповідає науковому напряму кафедри менеджменту інноваційної діяльності та підприємництва Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя Міністерства освіти та науки України. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до планів науково-дослідних робіт Тернопільського національного технічного університету університету імені Івана Пулюя у межах таких науково-дослідних тем: “Удосконалення управління навчально-науково-виробничими системами в умовах суспільних та інституційних трансформацій” (державний реєстраційний номер № ДР 0211U002590), де автором обґрунтовано практичні рекомендації щодо удосконалення управління виробничими процесами в сучасних трансформаційних умовах; “Інноваційні підходи в управлінні економікою підприємств в сучасних умовах” (державний реєстраційний номер № ДР 0111U002591), де автор розробила організаційно-економічний механізм управління економічною безпекою підприємств; “Інноваційні, безпекові та ресурсні засади удосконалення управління підприємствами в умовах економічних реформ виробничої та соціогуманітарної сфер” (державний реєстраційний номер № ДР 0117U004676), де автором розроблено рекомендації щодо стратегічних імперативів зміцнення економічної безпеки підприємств у контексті соціогуманітарної компоненти.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є обґрунтування теоретико-методологічних основ, стратегічних пріоритетів та системи програмних заходів щодо управління соціогуманітарною компонентою економічної безпеки підприємства. Досягнення поставленої мети зумовило розв'язання наступних завдань:

– уточнити сутність категорій “економічна безпека підприємства в контексті соціогуманітарної компоненти” і “загрози у соціогуманітарній сфері”, “соціогуманітарна стратегія у системі економічної безпеки підприємства”;

– сформуванати структурно-функціональний підхід до управління соціогуманітарними чинниками економічної безпеки підприємств за сферами впливу в контексті безпекознавчих умов;

– доповнити класифікацію принципів зміцнення економічної безпеки підприємства в контексті соціогуманітарної компоненти;

– уточнити та систематизувати змістовно-типологічну характеристику соціогуманітарних чинників у системі економічної безпеки підприємств;

– сформуванати організаційний механізм управління соціогуманітарною компонентою економічної безпеки підприємства в сучасних умовах;

– уточнити методологію оцінювання та його впливу на зміцнення економічної безпеки підприємства в контексті соціогуманітарної компоненти;

– удосконалити науково-методологічний підхід до побудови моделі стратегічного прогнозування соціогуманітарних витрат;

– розробити інструментарій економічного оцінювання можливостей розвитку підприємства на засадах кількісних та якісних методів оцінки;

– удосконалити структурну модель діалектичного пізнання протидії кіберзлочинності в контексті зміцнення соціогуманітарної компоненти економічної безпеки;

– дослідити науково-методологічний підхід щодо обґрунтування раціональних змін системи економічної безпеки підприємств в управлінні соціогуманітарними чинниками;

– обґрунтувати ідентифікацію ключових векторів системи управління соціогуманітарними чинниками економічної безпеки підприємств;

– розробити та обґрунтувати концепцію щодо імплементації соціогуманітарної стратегії економічної безпеки підприємства як важливого орієнтира соціально-економічного розвитку.

Об’єктом дослідження виступає процес зміцнення економічної безпеки розвитку підприємства шляхом управлінського впливу на соціогуманітарну компоненту.

Предметом дослідження є сукупність теоретико-методологічних і науково-методичних положень та прикладних аспектів управління соціогуманітарною компонентою економічної безпеки підприємства в сучасних трансформаційних умовах.

Методи дослідження. Наукові дослідження, висновки і рекомендації, представлені у дисертації працях вітчизняних і зарубіжних фахівців. Для вирішення поставлених у роботі завдань використані загальнонаукові та специфічні методи: *структурний метод* – для побудови структури дисертаційної роботи (розділ 1, підрозділи 1.2, 1.3); *порівняльного аналізу емпіричних даних* – для постановки проблеми та вивчення об’єкта дослідження (розділ 1, підрозділ 1.2); *історичного і контент-аналізу* – для дослідження генезису теорії і трансформації наукових підходів у теорії управління економічною безпекою підприємства (розділ 1, підрозділ 1.2); *абстрактно-*

логічного узагальнення – для обґрунтування уточнень наукових понять “економічна безпека підприємства в контексті соціогуманітарної компоненти” і “загроза у соціогуманітарній сфері” (розділ 1, підрозділи 1.1, 1.2); *теорії систем та системного аналізу* – для ідентифікації соціогуманітарних чинників економічної безпеки підприємства (розділ 1, підрозділ 1.3); *методу порівняння* – для уточнення й упорядкування понятійно-категоріального апарату, оцінки та впорядкування підходів щодо структуризації економічної безпеки, аналізу діяльності підприємств реального сектору економіки України (розділ 2); *методу наукової абстракції* – для визначення стану інституціонально-правового забезпечення соціально-економічного розвитку підприємств України (розділ 4, підрозділ 4.1); *евристичний метод* – для здійснення оцінки й аналізу соціогуманітарної компоненти економічної безпеки підприємств (розділ 3, підрозділи 3.1, 3.2); *економіко-статистичного й порівняльного аналізу* – для виявлення тенденцій розвитку та структурних змін соціогуманітарної компоненти економічної безпеки підприємств України (розділи 2, 3); *факторного і логічного аналізу* – при діагностуванні та структуризації соціогуманітарних факторів впливу та ідентифікації проблем управління соціогуманітарними чинниками розвитку економічної безпеки підприємницьких структур (розділ 3); *системного підходу* – для ідентифікації можливих сценаріїв управлінських рішень та стратегій розвитку системи економічної безпеки підприємства (розділ 5); *анкетування* – у процесі дослідження кількісних і якісних параметрів системи економічної безпеки підприємства (розділ 4, підрозділ 4.2); *наукової абстракції та економіко-математичного моделювання* – при стратегічному прогнозуванні на основі економіко-математичної моделі соціогуманітарної складової економічної безпеки підприємств (розділ 2, підрозділ 2.3; розділ 3 підрозділ 3.3); *графічний* – для візуалізації результатів дослідження (розділи 1-5); *матричний* – з метою розроблення матриці результатів стратегічної діагностики прогнозування економічної безпеки підприємства у вимірі глобальних координат (розділ 3, підрозділ 3.3); *методи експертного оцінювання* – для обґрунтування елементів методології комплексного оцінювання соціогуманітарної компоненти економічної безпеки підприємства (розділи 2, 3); *узагальнення* – для обґрунтування стратегій розвитку формування механізму управління соціогуманітарними чинниками економічної безпеки підприємства (розділ 5); *абстрактно-логічний* – для теоретичних узагальнень і висновків за результатами дослідження (розділи 1-5).

Інформаційною базою дослідження стали законодавчі та нормативно-правові акти України, офіційні матеріали Державної служби статистики України, Міністерства промислової політики України, Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, офіційні публікації міжнародних організацій, експертні оцінки рейтингових агентств, наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених, матеріали науково-практичних конференцій, матеріали, розміщені у мережі Інтернет, звітні матеріали окремих підприємств України, матеріали особистих досліджень автора.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у системному вирішенні важливої наукової проблеми щодо управління соціогуманітарною компонентою економічної безпеки підприємства та теоретичному, методологічному, методичному і прикладному обґрунтуванні наукових засад щодо зміцнення економічної безпеки підприємства у контексті соціогуманітарної компоненти сучасних умовах функціонування. Зокрема в дисертації:

вперше:

– запропоновано структурно-функціональний підхід до управління соціогуманітарними чинниками економічної безпеки підприємств за сферами впливу в контексті безпекознавчих умов, а саме соціальної, економічної, техніко-технологічної, екологічної, що, як наслідок, розвиває позитивні характеристики працівників (прив'язаність працівників до підприємства, виробничий патріотизм, відповідальність за кінцеві результати, гордість працівників за своє підприємство, позитивна реклама підприємству та інші) з метою реалізації наступних векторів розвитку підприємств: комплексне планування соціогуманітарних пріоритетів; реалізація цільових програм; прогнозування соціогуманітарної компоненти підприємств; система соціального захисту підприємства, що є основою для прийняття обґрунтованих соціогуманітарних управлінських рішень;

– розроблено організаційний механізм управління соціогуманітарною компонентою економічної безпеки підприємства на основі застосування економічних, організаційно-розпорядчих та соціально-психологічних методів як основного стратегічного імперативу в сучасних умовах турбулентності економічних процесів, з урахуванням різних за природою способів цілеспрямованого впливу суб'єктів управління на їх діяльність та на соціогуманітарні фактори, від яких залежить результат соціогуманітарного розвитку, задля досягнення цілей соціальної політики підприємства;

удосконалено:

– систему оцінки економічної безпеки підприємства, що, на відміну від існуючих, ґрунтується на застосуванні економіко-математичного інструментарію багатовимірної logit-моделі з урахуванням випадку бінарного вибору, що дає змогу виявляти гіпотези впливу індикаторів на економічну безпеку підприємства в контексті соціогуманітарної компоненти та визначити його пріоритетність у системі зміцнення економічної безпеки підприємств;

– теоретико-методологічні підходи до побудови моделі стратегічного прогнозування соціогуманітарних витрат на основі застосування методу ковзної середньої, що, на відміну від існуючих, дало змогу зафіксувати сценарії реалізації соціогуманітарних рішень з урахуванням інформаційної ситуації та критерії прийняття соціогуманітарних рішень, необхідних для виконання певних проблематичних завдань у контексті зміцнення економічної безпеки підприємств реального сектору економіки країни;

– інструментарій економічного аналізу можливостей розвитку підприємства на засадах кількісних та якісних методів оцінки складових дослідження зовнішнього та внутрішнього середовищ з урахуванням

соціогуманітарних факторів та його впливу на зміцнення економічної безпеки, що, на відміну від існуючих, ґрунтується на застосуванні PEST-аналізу та SNW-аналізу, SPACE-аналізу, передбачає формування інтегрованої матриці результатів аналізу і дає змогу визначити функціональні напрями та ключові соціогуманітарні чинники економічної безпеки підприємства;

– структурну модель діалектичного пізнання протидії кіберзлочинності в контексті зміцнення соціогуманітарної компоненти економічної безпеки, що, на відміну від існуючих, дозволяє розглядати систему його економічної безпеки крізь призму діючих стратегічних та тактичних заходів кібербезпеки підприємницьких структур, досліджуючи його як специфічну соціогуманітарну одиницю суб'єкта підприємницької та господарської діяльності, а також як складову національної безпеки в економічній сфері;

дістали подальшого розвитку:

– понятійно-категоріальний апарат дослідження управління соціогуманітарною компонентою економічної безпеки підприємства у частині уточнення категорій “економічна безпека підприємства в контексті соціогуманітарної компоненти” і “загроза у соціогуманітарній сфері”, “соціогуманітарна стратегія у системі економічної безпеки підприємства”, які, на відміну від існуючих, передбачають уточнення змістовно-типологічної характеристики та взаємозв'язків у контексті соціогуманітарної компоненти та обґрунтовано їх співвідношення на основі критерію зміцнення економічної безпеки підприємств;

– класифікацію принципів зміцнення економічної безпеки підприємства в контексті соціогуманітарної компоненти шляхом доповнення її такими видовими ознаками, як загрози реалізації оздоровчо-профілактичних заходів; загрози інтелектуально-освітнього забезпечення виробничих процесів; загрози в реалізації культурно-мистецьких потреб працівників, загрози у реалізації культурного обслуговування персоналу; загрози у забезпеченні сервісно-побутових потреб працівників, загрози в законодавчому і нормативному обґрунтуванні управлінських рішень соціогуманітарної компоненти підприємницьких структур;

– наукові підходи щодо обґрунтування раціональних змін системи економічної безпеки підприємств в управлінні соціогуманітарними чинниками шляхом розроблення структурно-логічної схеми протидії рейдерським атакам з боку підприємств, котра є основою ефективної роботи підприємницьких структур як основного вектора зміцнення економічної безпеки підприємства в контексті соціогуманітарної компоненти;

– ідентифікацію ключових векторів системи управління соціогуманітарними чинниками економічної безпеки підприємств, що, на відміну від існуючих, передбачає визначення принципів побудови ефективного управління та їх взаємозв'язків як якісно нового інструменту зміцнення економічної безпеки;

– концептуальні положення щодо імплементації соціогуманітарної стратегії економічної безпеки підприємства як важливого орієнтира соціально-економічного розвитку, що, на відміну від існуючих, запропоновано

застосовувати в контексті раптового реагування на соціогуманітарні загрози, орієнтовану на прогнозування завчасне виявлення соціогуманітарних небезпек і загроз, спрямовану на відшкодування (відновлення, компенсацію) нанесених збитків.

Практичне значення одержаних результатів дисертаційного дослідження полягає у можливостях використання розроблених теоретико-методологічних і науково-методичних положень, аналітичних та організаційних механізмів й інструментів, у формуванні цілісного підходу до управління соціогуманітарною компонентою економічної безпеки підприємства, оцінювання, вибору та реалізації соціогуманітарної стратегії економічного розвитку підприємницьких структур.

Науково-методичні, організаційні та практичні рекомендації дисертаційної роботи щодо управління соціогуманітарною компонентою економічної безпеки підприємств використовуються у практичній діяльності: ТОВ “Термобуд плюс” (довідка № 25 від 06. 11. 2017 р.), ТОВ “Будівельно-Торговий Дім” (довідка про впровадження № 17 від 07. 12. 2017 р.), УКООПСПІКА Тернопільська обласна спілка споживчих товариств ОБЛСПОЖИВСПІКА (довідка № 7 від 02. 11. 2017 р.), ТОВ “БУЧАЧГАЗ” (довідка № 34 від 08. 12. 2017 р.), ТОВ “Т-ПС” (довідка № 7 від 14. 11. 2017 р.), ТОВ “ТЕКО-ТРЕЙД” (довідка № 15 від 15. 11. 2017 р.), ТОВ “Ремонтно-монтажний комбінат” (довідка № 16 від 14. 11. 2017 р.), ТОВ “Жмеринське підприємство “Експрес” (довідка про впровадження № 836 від 21. 05. 2018 р.).

Науково-теоретичні положення та практичні результати дослідження впроваджено у навчальний процес Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя при підготовці бакалаврів та магістрів економічних спеціальностей як основу навчальних дисциплін “Інноваційний менеджмент”, “Економічна безпека”, “Менеджмент організацій”, “Теорія і практика менеджменту готельно-ресторанної справи” (довідка № 2/28-1203 від 16. 05. 2018 р.). Окремі результати наукової роботи, теоретичні положення та методичні підходи до управління соціогуманітарною компонентою економічної безпеки підприємства використовуються у навчальному процесі Тернопільського національного економічного університету при викладанні фахових дисциплін “Безпека бізнесу”, “Екосистейт”, “Безпека економічних агентів”, “Оцінка вартості майна та бізнесу” (довідка №126-32/917 від 21.05. 2018 р.).

Особистий внесок здобувача. Основні наукові положення, розробки, висновки та рекомендації є результатом самостійно проведеного автором дослідження щодо управління соціогуманітарною компонентою економічної безпеки підприємства в сучасних умовах і обговорювались на щорічних науково-практичних конференціях професорсько-викладацького складу за підсумками науково-дослідної роботи Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя. Наукові положення, висновки і рекомендації, наведені у роботі, отримано автором самостійно. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертаційній роботі використано лише ті положення, що є результатом особистого дослідження автора. Внесок автора

у колективно опубліковані праці конкретизовано у переліку публікацій. Положення і результати кандидатської дисертації у дослідженні не використовувались.

Апробація результатів дисертації. Основні положення і результати дослідження обговорено і схвалено на: III Міжнародній науково-практичній конференції “Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародний досвід” (м. Тернопіль, 20-21 квітня 2018 року), Всеукраїнській науково-практичній конференції “Економічна безпека: детермінанти та механізми забезпечення” (м. Тернопіль, 20-21 квітня 2017 року), Міжнародній конференції “Глобальна і регіональна безпека в умовах гібридних війн” (м. Івано-Франківськ, 23 лютого 2018 року), Науково-практичній конференції “Безпека людини, суспільства, держави” (м. Київ, 27 жовтня 2017 року), Міжнародній науково-практичній конференції “Фінансові розслідування: імплементація європейського досвіду в Україні” (м. Ірпінь, 19 травня 2017 року), Науково-практичній конференції “Інновації партнерської взаємодії освіти, економіки та соціального захисту в умовах інклюзії та прагматичної реабілітації соціуму” (м. Кам’янець-Подільський, 24-24 квітня 2017 року), XX Науковій конференції Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя (м. Тернопіль, 17-18 травня 2017 року), II Міжнародній науково-практичній конференції “Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародний досвід” (м. Тернопіль, 21-22 квітня 2017 року), VI Всеукраїнській науково-практичній конференції пам’яті почесного професора ТНТУ, академіка НАН України Чумаченка Миколи Григоровича “Інноваційний розвиток: стратегічний погляд у майбутнє” (м. Тернопіль, 6 квітня 2017 року), Всеукраїнській науково-практичній конференції “ОСББ: досвід, виклики та перспективи” (м. Тернопіль, 30 січня 2017 року), I Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції “Стратегічно-інноваційний розвиток суб’єктів економічної системи в умовах глобалізації” (м. Кременчуг, 16-18 листопада 2016 року), I Międzynarodowej Interdyscyplinarnej Konferencji Naukowej Bezpieczeństwo narodowe i publiczne na przestrzeni dziejów (w Poznaniu, w dniu 20 kwietnia 2016 roku), I Міжнародній науково-практичній конференції “Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародний досвід” (м. Тернопіль, 8-9 квітня 2016 року), Всеукраїнській науково-практичній конференції “Тактичні та стратегічні пріоритети зміцнення фінансово-економічної безпеки держави” (м. Тернопіль, 8-9 квітня 2016 року), Засіданні за круглим столом “Актуальні питання охорони та захисту прав інтелектуальної власності на митному кордоні України” (м. Хмельницький, 25 березня 2016 року), III Міжнародній науково-практичній конференції “Проблеми формування та розвитку інноваційної інфраструктури: європейський вектор – нові виклики та можливості” (м. Львів, 14-16 травня 2015 року), Всеукраїнській науково-практичній конференції “Ефективні моделі управління в сучасних умовах: теорія і практика” (м. Кіровоград, 13 травня 2015 року), Всеукраїнській науково-практичній конференції “Вітчизняна система охорони захисту інтелектуальної власності в умовах приєднання до Європейського Союзу” (м. Тернопіль, 24-25 квітня

2015 року), IV Всеукраїнській науковій конференції студентів і молодих вчених “Фінансово-економічна безпека держави, регіону, підприємства: погляд молодих вчених” (м. Тернопіль, 11 квітня 2014 року), Міжнародній науково-практичній конференції “Особливості модернізації фінансово-економічної системи” (м. Київ 6-7 березня 2014 року), Ежегодной Всероссийской научно-практической конференции преподавателей и аспирантов “Финансовые аспекты структурных преобразований экономики” (г. Иркутск, 6 апреля 2013 г.), I Всеукраїнській науково-практичній конференції молодих вчених та студентів з проблем інтелектуальної власності “Гармонізація законодавства України з питань інтелектуальної власності щодо законодавства Європейського Союзу” (м. Маріуполь, 13-14 вересня 2013 року), Международной научно-практической конференции ученых, специалистов, преподавателей вузов, аспирантов, студентов “Экономическая безопасность России: проблемы и перспективы” (г. Нижний Новгород, 2013 г.), IV Науково-практичному семінарі з міжнародною участю “Актуальні проблеми забезпечення фінансово-економічної безпеки України” (м. Тернопіль, 18-20 квітня 2013 року), II Всеукраїнській науково-практичній конференції пам’яті почесного професора ТНТУ академіка НАН України Чумаченка Миколи Григоровича “Сучасні адаптивно-трансформаційні підходи до формування інституційних засад регламентації фінансово-економічної діяльності підприємств в умовах реформаційного суспільства (інноваційні аспекти)” (м. Тернопіль, 25-27 березня 2013 року), Міжнародній науково-практичній конференції “Актуальні питання рекламно-інформаційного забезпечення туристично-рекреаційної галузі у рамках проведення “Євро-2012” (м. Тернопіль, 20 травня 2011 року), Регіональній науково-практичній конференції Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя “Інноваційні підходи в управлінні навчально-науково-виробничими системами в умовах суспільних та інституційних трансформацій” (м. Тернопіль, 19 травня 2011 року).

Публікації. Основні теоретичні положення і висновки дисертації опубліковано в 74-х наукових працях, з них 1 – одноосібна монографія, 5 – колективних монографій, 1 – депонована наукова робота; 35 – у фахових виданнях, у т. ч. 10 – в виданнях, що включені до міжнародних наукометричних баз даних, 26 – в інших виданнях. Загальний обсяг публікацій становить 154,75 друк. арк., з них особистий внесок здобувача – 140,5 друк. арк.

Структура і обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, п’яти розділів, висновків, додатків, списку використаних джерел із 318 найменувань. Загальний обсяг роботи – 442 сторінок. Основний зміст дисертації викладено на 385 сторінках. Робота містить 40 таблиць, 55 рисунків та 11 додатків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, сформульовано мету й основні завдання, предмет та об’єкт дослідження, його теоретичну і практичну бази, відображено наукову новизну й практичне значення отриманих результатів.

У першому розділі “**Теоретичні засади управління економічною**

безпекою підприємств у контексті соціогуманітарної компоненти” узагальнено структурно-системний підхід до управління економічною безпекою підприємств у контексті соціальних відносин; концептуальні засади в дослідженні економічної безпеки підприємства; наукові підходи щодо виявлення основних чинників соціогуманітарної компоненти забезпечення економічної безпеки підприємств.

Концептуалізація економічної безпеки підприємств у зв'язку з динамічним розвитком наукової думки є різноманітною. Ми дотримуємося даної позиції, і хотілося б відзначити, що економічна безпека підприємства в контексті соціогуманітарної компоненти – це кількісна та якісна характеристика економічних властивостей системи та її здатність своєчасно усунути реальні і потенційні соціогуманітарні загрози.

Систематизація теоретичних підходів щодо управління соціогуманітарними чинниками економічної безпеки підприємств з урахуванням системологічних постулатів та функціональної частини дала змогу запропонувати структурно-логічну схему управління системою економічної безпеки підприємств у контексті соціогуманітарної компоненти (рис. 1).

Слід зазначити, що соціогуманітарна політика підприємств проявляється у наступних формах: комплексне планування соціогуманітарних пріоритетів; реалізація цільових програм; прогнозування соціогуманітарної компоненти підприємств; система соціального захисту підприємства.

У таких структурних диспропорціях важливим є вплив загроз на соціогуманітарну компоненту економічної безпеки підприємств. З урахуванням результатів дослідження категоріального апарату в науковому обігу дістало подальшого розвитку визначення поняття “загроза у соціогуманітарній сфері” – це сукупність умов і факторів, що створюють небезпеку для реалізації економічних інтересів підприємницьких структур, яка, в свою чергу, може створювати соціогуманітарні ризики.

Доведено, що є потреба становлення нової класифікаційної парадигми загроз за об'єктами соціогуманітарної компоненти як процесу зміцнення економічної безпеки підприємств. Формування нової класифікаційної парадигми загроз має базуватися на наступних елементах: загрози реалізації оздоровчо-профілактичних заходів; загрози інтелектуально-освітньому забезпеченню виробничих процесів; загрози в реалізації культурно-мистецьких потреб працівників, загрози в реалізації культурного обслуговування персоналу; загрози у забезпеченні сервісно-побутових потреб працівників, загрози у законодавчому і нормативному обґрунтуванні управлінських рішень соціогуманітарної компоненти підприємницьких структур.

Управління соціогуманітарними чинниками економічної безпеки підприємств передбачає створення системи, що відповідала б сучасним вимогам до управлінських заходів і була спрямована на досягнення таких глобальних цілей, як: забезпечення максимально ефективного соціального захисту працівників підприємства, що не мають можливості для самостійного вирішення соціальних проблем; забезпечення доступності та прийнятної якості базових соціальних благ, таких як медичне обслуговування, відпочинок і освіта.

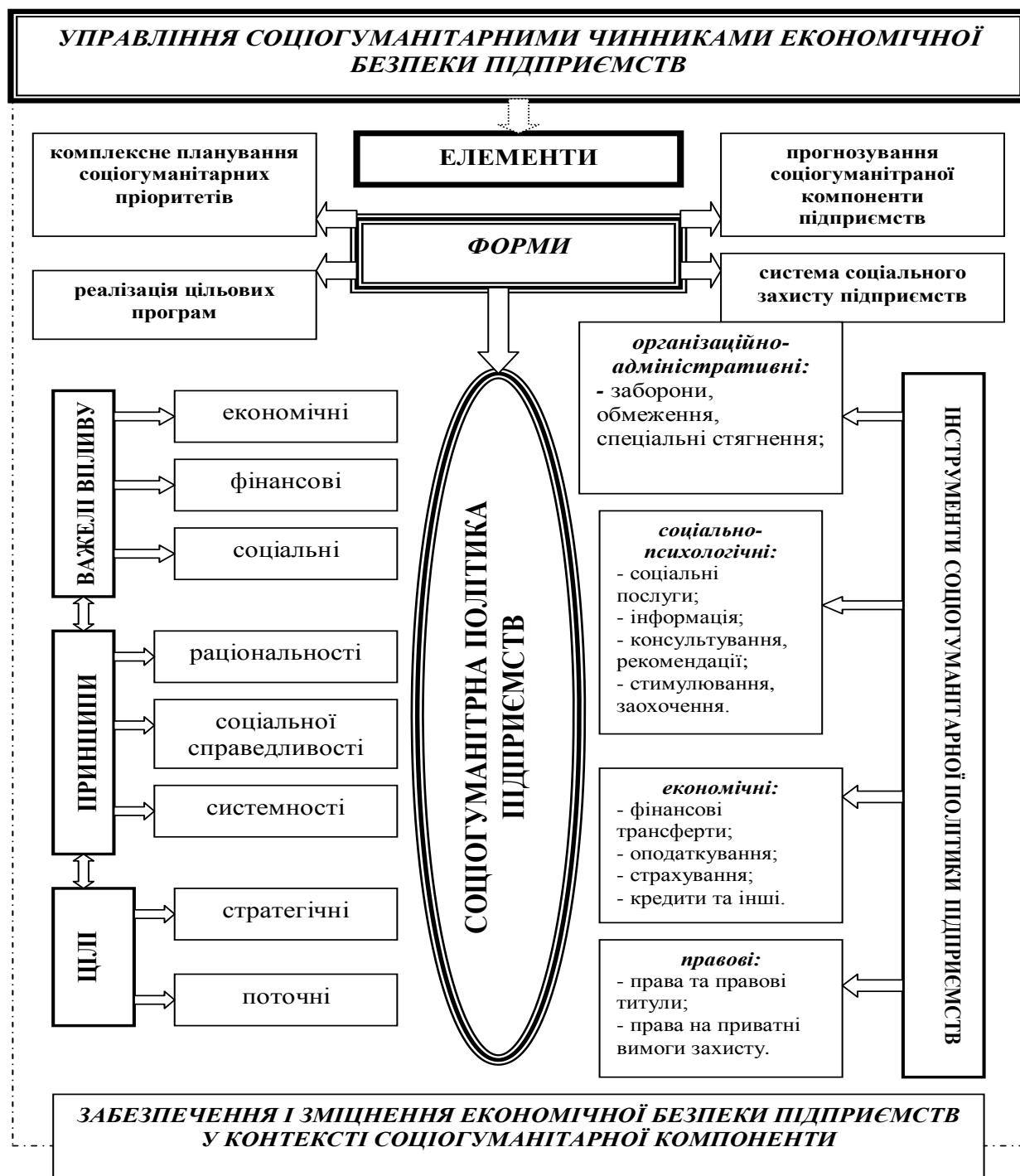


Рис. 1. Структурно-логічна схема управління системою економічної безпеки підприємств у контексті соціогуманітарної компоненти

На основі структурно-системної взаємодії елементів економічної безпеки підприємств, у роботі сформовано структурно-логічну схему щодо управління соціогуманітарними чинниками економічної безпеки підприємств за сферами впливу: соціальною, економічною, техніко-технологічною, екологічною, що як наслідок розвиває позитивні характеристики працівників у контексті безпекознавчих умов (прив'язаність працівників до підприємства, виробничий патріотизм, відповідність за кінцеві результати, гордість працівників за своє

підприємство, позитивна реклама підприємству та інші) (рис. 2). У сучасних наукових дослідженнях виявлено надзвичайно різноманітну кількість проблемних аспектів соціогуманітарної компоненти економічної безпеки, на основі чого виокремлено, взаємозалежність держави та працівників підприємства в контексті досліджуваної проблематики.

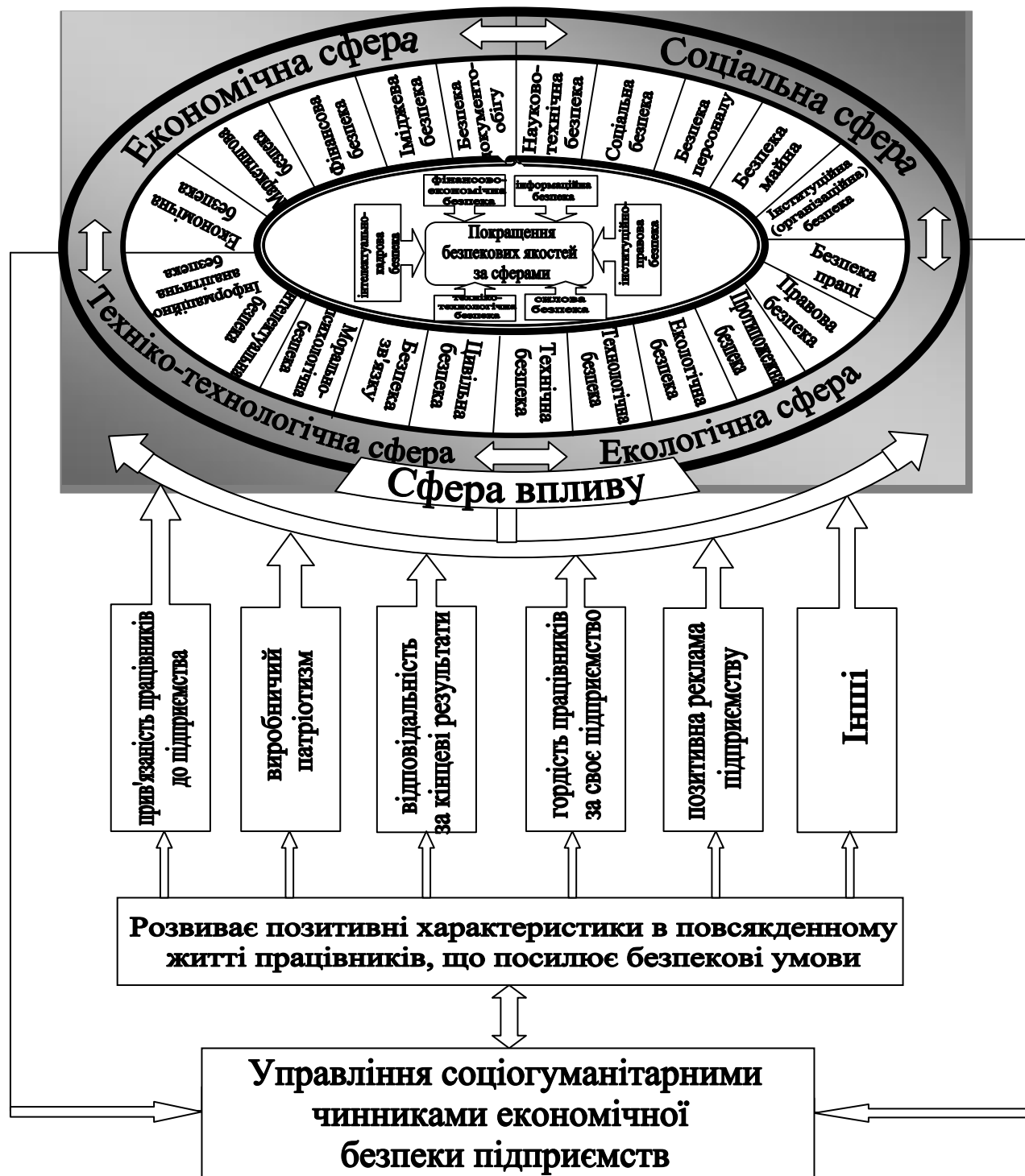


Рис. 2. Типова структурно-логічна схема управління соціогуманітарними чинниками економічної безпеки підприємств за сферами діяльності

Зроблено висновок, що на структурні зміни в економіці держави впливають наступні компоненти механізму управління соціогуманітарною

компонентою економічної безпеки підприємства: зайнятість і ринок праці; безробіття; соціальне партнерство; трудова міграція; соціально-трудова відносини; соціальне середовище; соціальне страхування; вирішення трудових спорів; виховання патріотизму та ін.

Слід відзначити, що диспропорції в економічній діяльності підприємств мають вплив на працівників через наступні чинники: показники соціального розвитку підприємств; заробітна плата; доходи та витрати; заборгованість із виплатою заробітної плати; охорона праці; харчування; освіта; культура і мистецтво; комунікації і зв'язок; вільний доступ до інформації; дозволя та відпочинок та ін.

У другому розділі **“Методологія стратегічного прогнозування економічної безпеки підприємств крізь призму соціогуманітарної компоненти”** проаналізовано формування методологічних засад дослідження впливу соціогуманітарної компоненти на систему економічної безпеки підприємств та модель стратегічного прогнозування стану економічної безпеки підприємств, а також обґрунтовано методичні підходи до стратегічного прогнозування на основі економіко-математичної моделі соціогуманітарної складової економічної безпеки підприємств.

У даному розділі, проводячи методологічне дослідження економічної безпеки підприємств у контексті соціогуманітарної компоненти, було використано дані підприємств Тернопільщини. На основі чого було обрано індикатори, що характеризують економічну безпеку в різних сферах діяльності підприємницьких структур. Одразу ж зауважимо, що на кожен індикатор було сформовано матрицю значень фінансової результативності підприємств та значеннями індикаторів за роками. Наповнення матриці показниками є різним, оскільки не для усіх підприємств можна було отримати певні значення індикаторів. При аналізі факторів економічної безпеки необхідно припустити, яким чином певний фактор впливає на економічну безпеку підприємства – призводить до її зростання чи до зменшення захищеності підприємства. Дані результати досліджень представлено в таблиці 1.

Таблиця 1

**Гіпотези впливу індикаторів на економічну безпеку підприємств
у контексті соціогуманітарної компоненти**

	Індикатори	Знак впливу		Індикатори	Знак впливу
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>
	Індикатори ризиків соціогуманітарної складової економічної безпеки підприємства			Індикатори розвитку	
ICr1	<i>рівень використання праці</i>	+	IV1	ефективність фінансово-господарської діяльності підприємств	+
ICr2	<i>рівень оплати праці у випуску</i>	+	IV2	ефективність використання ресурсного забезпечення	+

Продовження табл. 1

1	2	3	4	5	6
ICr3	<i>рівень тіньової заробітної плати до офіційної</i>	–	IV3	витратомісткість виробництва	–
ICr4	<i>рівень тіньової зайнятості до загальної зайнятості</i>	–	IV4	конкурентоспроможність продукції	+
ICr5	<i>рівень видатків на освіту</i>	+	IV5	рівень інвестиційної активності	+
ICr6	<i>рівень видатків на охорону здоров'я</i>	+	IV6	рівень інноваційної активності	+
ICr7	<i>відношення прожиткового мінімуму до середньої заробітної плати</i>	–	IV7	стабільність законодавства у сфері малого підприємництва	+
ICr8	<i>питома вага заробітної плати у структурі чистого доходу підприємств</i>	+		Додаткові індикатори	
ICr9	<i>рівень пенсійних видатків</i>	–	П1	Індекс правового спонукання	–
	Індикатори економічної незалежності		П2	Фіктивна змінна =1, якщо сальдо рахунку п-ва від'ємне більше 2 років	+
П1	рівень забезпеченості підприємств ресурсним, потенціалом	+			
П2	ресурсозброєність виробництва	+			
П3	зношеність матеріально-технічної бази підприємств	–			
П4	рівень забезпеченості підприємств науковим потенціалом	+			
П5	рівень забезпеченості підприємств виробничо-технічним потенціалом	+			

Для аналізу рівня економічної безпеки підприємств було обрано багатовимірну logit-модель, випадок бінарного вибору. Модель не враховує групові ефекти, тобто немає аналізу фіксованих ефектів.

Багатовимірна logit-модель модель для випадку бінарного вибору:

$$\begin{aligned}
 Y_{it}^* &= \beta'x_{it} + \varepsilon_{it}, \\
 Y_{it} &= \begin{cases} 0, & \text{якщо } Y_{it}^* \leq 0 \\ 1, & \text{якщо } Y_{it}^* > 0 \end{cases}, \quad (1)
 \end{aligned}$$

де – Y_{it} бінарна залежна змінна, що приймає значення 1, якщо в момент часу t на підприємстві є кризовий стан, і 0 в іншому випадку, x_{it} – пояснюючі змінні, ε_{it} – випадкова помилка, $t = 1 \dots Ti$, а $i = 1 \dots n$.

У формулі (2) подано функцію логістичного розподілу ймовірностей:

$$F(\beta'x_{it}) = \Pr(Y_{it} = 1 | x_{it}, \beta) = \frac{e^{\beta'x_{it}}}{1 + e^{\beta'x_{it}}}, \quad (2)$$

Оцінка параметрів за методом максимальної правдоподібності ф-ла (3):

$$\ln L = \sum_{t=1}^T \sum_{i=1}^n [Y_{it} \ln\{F(\beta'x_{it})\} + [1 - Y_{it}] \ln\{1 - F(\beta'x_{it})\}] \longrightarrow \max, \quad (3)$$

Трактування коефіцієнтів: “+” – зростає змінна => зростає ймовірність кризи; “-” – зростає змінна => знижується ймовірність кризи; – коефіцієнт показує вплив зміни екзогенної змінної на $\ln(Y_{it}/(1-Y_{it}))$.

У даному контексті далі проводилась комплексна оцінка впливу індикаторів на економічну безпеку підприємств за допомогою логіт- та пробіт-функцій. При перевірці стаціонарності нестационарних факторів виявилися змінні: ICr1, ICr2, ICr7, IL1, IL6, IV7. Стаціонарність змінної свідчить про те, що вона передбачувано змінюється у часі. Нестационарні фактори необхідно додатково досліджувати, оскільки пряма залежність від них економічної безпеки не встановлена, тому що передбачити їхню зміну в часі з високим ступенем достовірності неможливо. При перевірці стаціонарності нестационарними виявилися змінні: ICr1, ICr2, ICr7, IL1, IL6, IV7. Лінійна форма моделі має наступний вид (рис. 3).

Conditional fixed-effects logistic regression	Number of obs	=	294
Group variable: IDCode	Number of groups	=	27
	Obs per group: min	=	6
	avg	=	10.9
	max	=	14
Log likelihood = -62.693942	LR chi2(5)	=	31.58
	Prob > chi2	=	0.0000

Y2	Coef.	Std. Err.	z	P> z	[95% Conf. Interval]	
DIL1	-9.77678	5.781843	-1.69	0.091	-21.10899	1.555424
ICr10	-.1416409	.0484753	-2.92	0.003	-.2366507	-.0466311
IL7	.0065406	.0027356	2.39	0.017	.0011789	.0119023
IV1	-.7645714	.28408	-2.69	0.007	-1.321358	-.2077849
IV4	.0296845	.0110367	2.69	0.007	.0080531	.051316

Рис. 3. Результати розрахунків економіко-математичної моделі (лінійної форми моделі для нестационарних факторів)

На основі аналізу досліджуваних індикаторів та визначення параметрів соціогуманітарної компоненти в контексті зміцнення економічної безпеки підприємств на доповнення до економічних методів можна використовувати адміністративні та соціально-психологічні засоби. Вони включають методи впливу на окремих працівників, груп працівників чи колектив у цілому, що

сприятиме досягненню цілей даного підприємства, дасть змогу зменшити вплив соціогуманітарних чинників економічної безпеки на підприємство. До таких методів відносять: навчання персоналу правил безпечної поведінки; робота з керівниками, поведінка яких служить еталоном для колективу підприємства; розробка програми роботи з новими співробітниками та її впровадження; формування і корегування традицій підприємства; регулювання міжособистісних та міжгрупових відносин; моральне заохочення; соціальне планування; інші методи. Організаційні або адміністративно-правові методи управління економічною безпекою підприємства базуються на примусових мотивах і включають в себе побудову та вдосконалення структури управління, визначення повноважень працівників, розробку і застосування адміністративних розпоряджень, інструкцій та інших документів, що полегшують взаємодію між суб'єктом і об'єктом управління.

У третьому розділі **“Аналітичне дослідження впливу соціогуманітарної складової на стан економічної безпеки підприємств в умовах турбулентності економічних процесів”** проведено оцінку та аналіз впливу сучасних соціогуманітарних чинників на стан економічної безпеки підприємств, а також подано особливості ідентифікації методів оцінювання підприємницьких структур у контексті соціогуманітарної компоненти.

На основі проведеної оцінки, виявлено, що згідно з даними порталу Content Security, наявні на міжнародній арені внутрішні та зовнішні загрози економічній безпеці підприємств розподіляються у такому структурному співвідношенні: розголошення – 32%; несанкціонований доступ шляхом підкупу і схиляння до співпраці з боку конкурентів та злочинних угруповань – 24%; відсутність у компанії належного нагляду і жорстких умов забезпечення конфіденційності інформації – 14%; традиційний обмін виробничим досвідом – 12%; безконтрольне використання інформаційних систем – 10%; наявність передумов щодо виникнення серед персоналу конфліктних ситуацій, пов'язаних з відсутністю високої трудової дисципліни, психологічною несумісністю, випадковим підбором кадрів, слабкою роботою кадрів зі згуртування колективу – 8%. Основну структурну диспропорцію соціогуманітарних загроз економічній безпеці підприємств подано на рисунку 4.

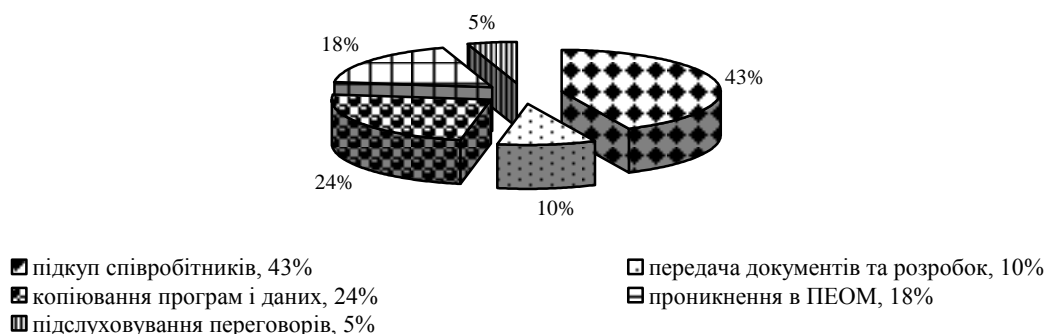


Рис. 4. Структура соціогуманітарних загроз економічній безпеці підприємств, 2017 р.

Як практичний механізм оцінювання соціогуманітарної складової економічної безпеки підприємств запропоновано застосовувати метод парних порівнянь. На основі багатовимірного шкалювання було оцінено ступінь впливу соціогуманітарних чинників економічної безпеки підприємств, який зведено у таблиці 2.

Таблиця 2

Пропонований перелік ряду соціогуманітарних чинників впливу на ефективність економічної безпеки підприємств

№	Чинники	Ступінь впливу чинника	Ранг
<i>Вплив чинників зовнішнього середовища</i>			
1.	Рівень державної підтримки розвитку соціогуманітарної інфраструктури	16,53	2
2.	Недосконалість бюджетних та міжбюджетних відносин	6,39	7
3.	Платоспроможність населення	4,97	9
4.	Рівень конкуренції на ринку	3,22	11
5.	Рівень і ефективність соціального захисту населення з боку держави	20,04	1
6.	Ефективність і стабільність законодавства в соціальній сфері	6,27	8
7.	Ступінь розвитку інфраструктури ринку	2,94	12
8.	Рівень тінізації економіки	6,65	6
9.	Доступність кредитних ресурсів	12,65	3
10.	Рівень податкового тиску	8,51	4
11.	Зменшення чисельності населення	10,07	5
12.	Рівень безробіття	3,35	10
13.	Проблеми працевлаштування	4,45	9
14.	Високий рівень диференціації розвитку регіонів	12,86	4
15.	Недостатня урегульованість відносин між центром і регіонами	17,85	1
16.	Неефективність системи захисту прав працівників підприємств	8,49	5
17.	Деградація людського капіталу	6,38	7
<i>Вплив чинників внутрішнього середовища</i>			
1.	Безсистемність господарювання	8,98	6
2.	Зловживання керівників підприємств	5,77	8
3.	Кваліфікація кадрів системи управління соціогуманітарним розвитком на підприємстві	8,11	5
4.	Організаційна структура управління на підприємстві	5,44	9
5.	Вид власності	5,76	7
6.	Організаційно-правова форма господарювання	5,51	8
7.	Ефективність використання економічного потенціалу підприємства	17,86	2
8.	Застосовувана система оплати праці й матеріального стимулювання на підприємстві	15,59	3
9.	Розвиненість соціогуманітарної інфраструктури	11,69	4
10.	Незадовільний інвестиційний клімат	16,09	2
11.	Ступінь впровадження інновацій	6,39	6
12.	Низька конкурентоспроможність продукції, що виготовляється	16,87	3
13.	Механізм формування і використання фонду соціального розвитку	19,10	1
14.	Ступінь диверсифікованості діяльності	4,55	10

Проте, серед соціогуманітарних чинників внутрішнього середовища пріоритетними є: механізм формування і використання фонду соціогуманітарного розвитку – 19%, застосовувана система оплати праці і матеріального стимулювання на підприємстві – 15,6%, ефективність використання економічного потенціалу підприємства – 17,8%, розвиненість соціогуманітарної інфраструктури – 11,7%, кваліфікація кадрів системи управління соціогуманітарним розвитком на підприємстві – 8,1%.

Неможливо залишити поза увагою актуальність дослідження структурних елементів впливу соціогуманітарних чинників економічної безпеки підприємств: соціальної структури колективу; соціогуманітарної інфраструктури підприємства; потенціалу підприємства; соціально-психологічного клімату в колективі; мотивів трудової діяльності; соціального захисту й соціального забезпечення працівників підприємства; структури вільного часу і якості його використання; змістовності й задоволеності працею, умов й охорони праці, гарантій зайнятості, відносин у колективі й т. д.

Соціогуманітарна структура підприємства – це важливий елемент соціогуманітарної сфери, де на визначальний рівень соціогуманітарного розвитку підприємства впливає ефективність функціонування всього виробництва. У таких умовах функціонування соціогуманітарна інфраструктура, як компонента господарської діяльності підприємства є базою задоволення комунально-побутових, медико-профілактичних і культурологічних потреб працівників та членів їхніх родин. Наявність соціогуманітарної інфраструктури для підприємств у сучасних умовах – баласт, що потребує постійних витрат на функціонування і не дозволяє багатьом підприємствам стати рентабельними. Це обумовило масовий перехід об'єктів соціогуманітарної інфраструктури підприємств на баланс місцевих органів влади.

У четвертому розділі **“Основні сучасні загрози соціогуманітарної складової економічної безпеки підприємств”** виокремлено механізми впливу злочинної діяльності на соціогуманітарну складову економічної безпеки підприємств, охарактеризовано сучасну кіберзлочинність та вектори протидії на соціогуманітарну компоненту економічної безпеки підприємств, а також досліджено рейдерські атаки та їх деструктивний вплив на соціогуманітарну компоненту економічної безпеки підприємства в сучасних умовах.

На основі проведених досліджень встановлено, що на соціогуманітарну компоненту підприємницьких структур значно впливає кіберзлочинність. Адже в умовах гібридної війни, тотального використання засобів масової інформації та її комунікаційних складових особливої актуальності набуває попередження основним загрозам кіберзлочинності. Результати наукових досліджень з проблематики кіберзлочинності непокоять не тільки державу в цілому, а й кожне підприємство зокрема. Варто зазначити, що найпоширенішими видами злочинів, пов'язаних із використанням інформаційних технологій підприємницьких структур країни, є: злочини у сфері комп'ютерних та Інтернет-технологій – 26%, злочини у сфері функціонування електронних платежів чи платіжних карток – 16%, злочини у сфері телекомунікацій – 11%,

злочини у сфері використання комп'ютерних технологій при скоєнні традиційних злочинів – 47%. Такі злочини характеризуються високим рівнем технічного забезпечення, латентністю, організованістю, наявністю міжрегіональних та міжнародних зв'язків. Кіберзлочинність має наслідки як на макро-, так і мікрорівнях, оскільки спроможна спричинити значну шкоду окремому суб'єктові, в тому числі господарської діяльності. Останнім часом відзначається значне зростання кількості випадків несанкціонованого втручання в інформаційні системи підприємств різних галузей. На рисунку 5 подано схему протидії кіберзлочинності у контексті зміцнення економічної безпеки підприємств з урахуванням соціогуманітарної компоненти. Крім того, необхідно розробити комплекс заходів щодо запобігання кібератакам на мікрорівні. Лідери господарюючих суб'єктів, які мають досвід несанкціонованого втручання в інформаційні системи, усвідомили значущість наслідків.

У п'ятому розділі **“Удосконалення механізмів управління соціогуманітарною компонентою зміцнення економічної безпеки підприємств”** розроблено організаційний механізм управління соціогуманітарною компонентою забезпечення економічної безпеки підприємств, сформовано інтеграційні інструменти антирейдерства як основної передумови стратегії протидії економічній злочинності в контексті соціальних відносин, на основі чого запропоновано формування моделі управління соціогуманітарною компонентою економічної безпеки підприємств.

Механізм управління соціогуманітарними чинниками економічної безпеки підприємств – це система організаційно-економічних і правових заходів із запобігання соціогуманітарним та економічним загрозам підприємств, що охоплює такі елементи: об'єктивний і всебічний моніторинг економічних процесів підприємств з метою виявлення та прогнозування внутрішніх і зовнішніх загроз у соціогуманітарній сфері підприємств; вироблення гранично допустимих значень соціально-економічних показників, недотримання яких призводить до нестабільності й соціогуманітарних конфліктів; діяльність держави щодо виявлення та запобігання внутрішнім і зовнішнім загрозам у соціогуманітарній компоненті підприємств.

Комплексний механізм управління соціогуманітарними чинниками є сукупністю різних за природою способів цілеспрямованого впливу суб'єктів управління на їх діяльність і на фактори, від яких залежить результат соціального розвитку, задля досягнення цілей соціальної політики підприємства.

Метод управління соціогуманітарними чинниками економічної безпеки підприємств визначатимемо як сукупність інструментів, важелів, засобів впливу на соціальну політику підприємств. На рисунку 6 сформовано організаційний механізм управління соціогуманітарними чинниками економічної безпеки підприємств. Із даного рисунка зрозуміло, що “ядром” стабільності функціонування підприємств на основі належного рівня економічної безпеки підприємств є функціонування компонент інноваційної, інвестиційної, ресурсної, енергетичної, маркетингової, логістичної, безпеки,

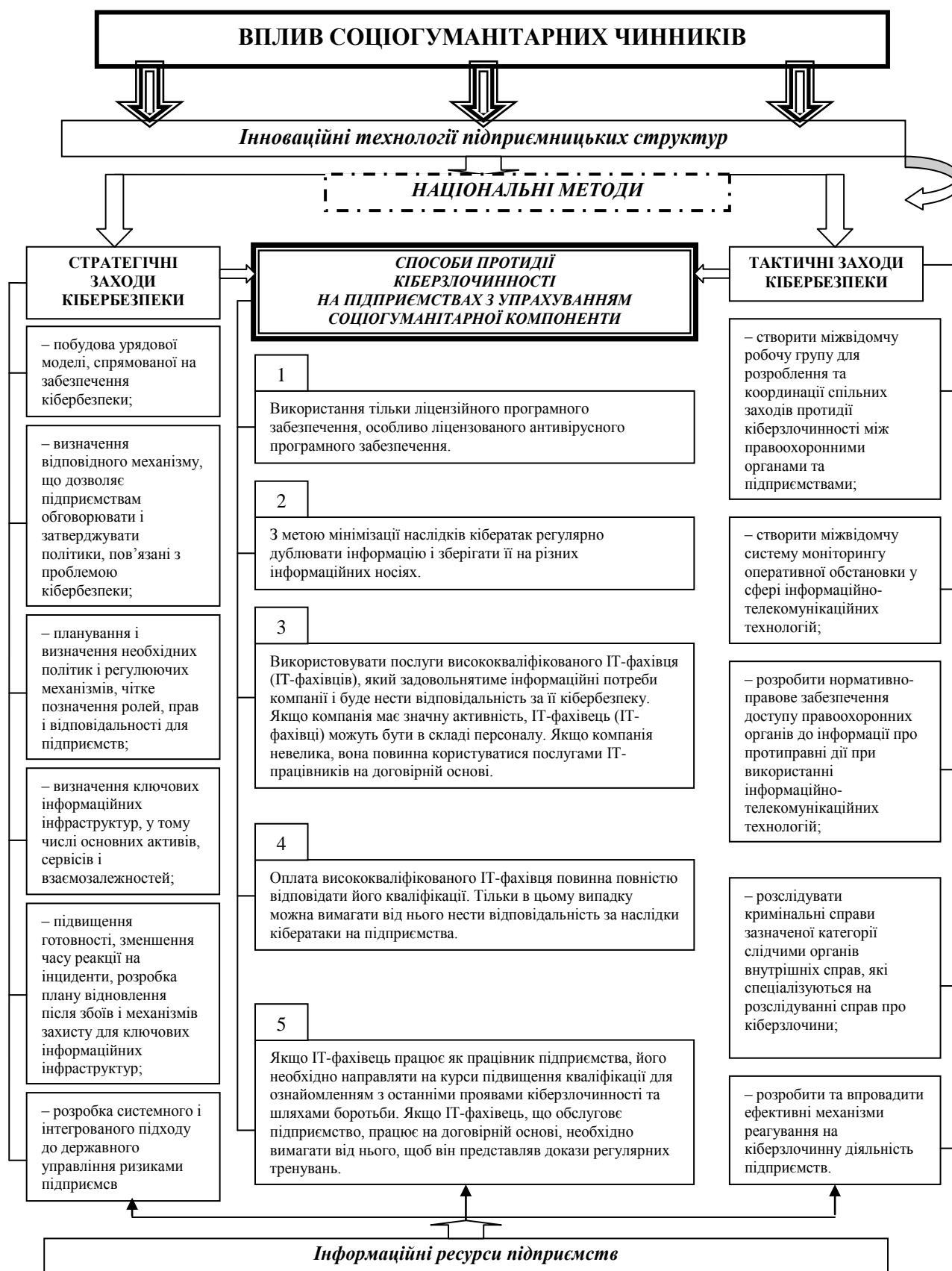


Рис. 5. Структурно-логічна модель взаємозв'язків протидії кіберзлочинності в контексті зміцнення соціогуманітарної компоненти економічної безпеки

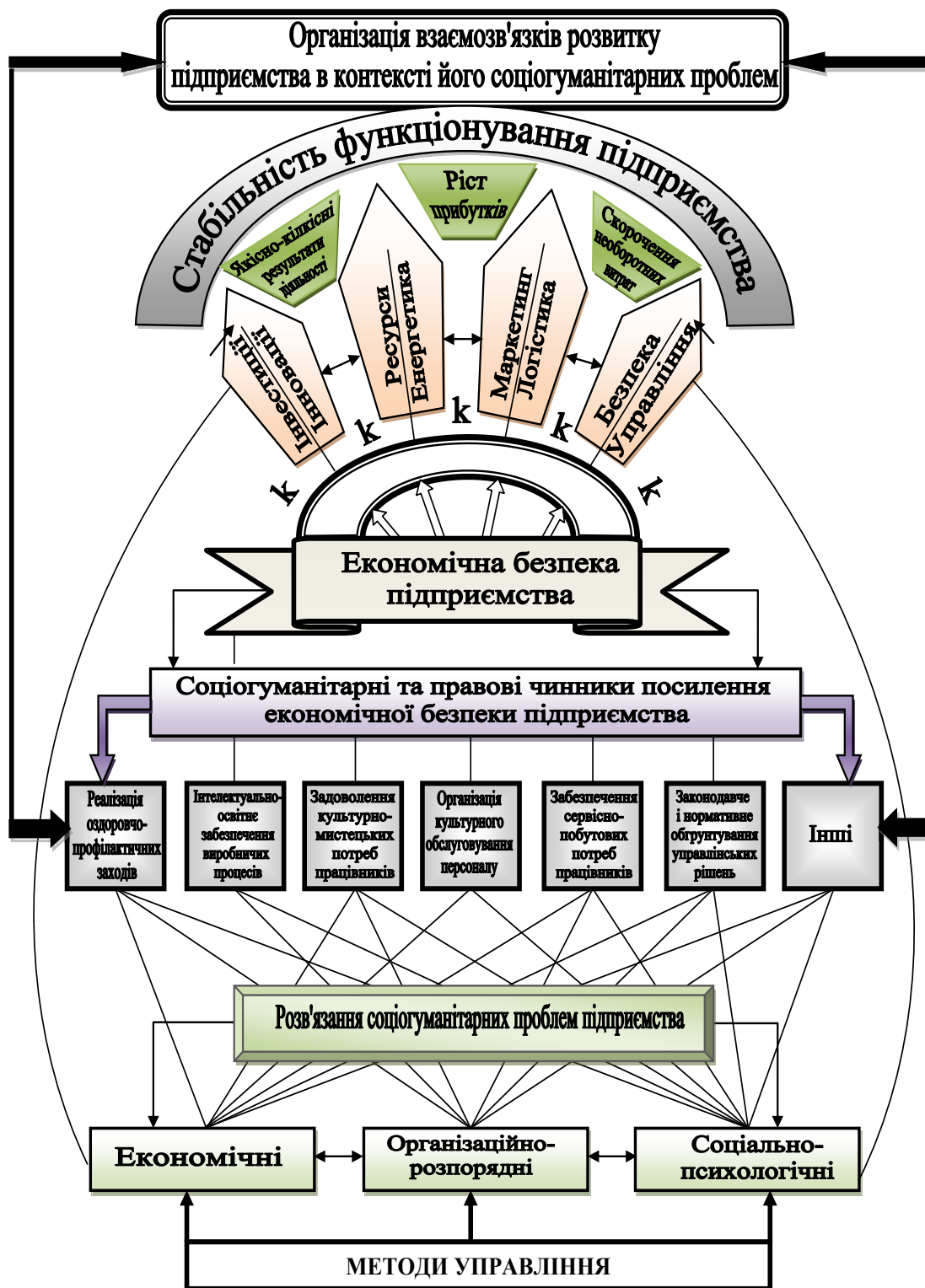


Рис. 6. Організаційний механізм управління соціогуманітарними чинниками економічної безпеки підприємств

управління, що призводить до зростання прибутків, якісно-кількісних результатів діяльності, скорочення необоротних витрат тощо. Неможливо залишити поза увагою той факт, що необхідною умовою ефективного управління соціогуманітарними чинниками економічної безпеки підприємств є застосування економічних, організаційно-розпорядчих та соціально-психологічних методів управління.

У структурі механізму управління соціогуманітарної компоненти економічної безпеки підприємств слід виокремити такі підсистеми: підсистема самозабезпечення необхідних параметрів соціальної взаємодії і розвитку підприємств; підсистема державного регулювання стану соціальної безпеки підприємств.

Функціонування управління соціогуманітарною компонентою економічної безпеки підприємств дасть змогу підвищити ефективність діяльності підприємств та підняти результативність його функціонування через ефективність працевитрат, що сприятиме збільшенню обсягів виробництва, оптимізації формування витрат, доходів та суб'єкта господарювання, які суттєво підвищать його конкурентну позицію на ринку і забезпечать стабільний майбутній розвиток.

Резюмуючи викладане встановлено, що управління соціогуманітарними чинниками реалізує свої функції за такими векторами розвитку: загальний рівень соціальної безпеки підприємства; продуктивність його функціонування через оцінювання соціальної стійкості; результативність функціонування крізь призму ефективності працевитрат.

ВИСНОВКИ

У науковій роботі здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано нове вирішення наукової проблеми щодо розроблення теоретичних і концептуально-методологічних положень щодо управління соціогуманітарною компонентою економічної безпеки підприємства та формування організаційно-управлінських процедур впровадження економічного механізму соціогуманітарної компоненти як важливого вектора зміцнення економічної безпеки підприємства.

Основі науково-практичні результати дослідження дозволять зробити такі висновки.

1. Шляхом узагальнення теоретичних поглядів на економічну безпеку підприємств встановлено, що економічна безпека підприємства в контексті соціогуманітарної компоненти – це кількісна та якісна характеристика економічних властивостей системи та її здатність своєчасно усунути реальні і потенційні соціогуманітарні загрози. Водночас, системний аналіз теорій безпеки не дав змоги науковцям сформулювати однозначного трактування категорії “економічна безпека підприємства в контексті соціогуманітарної компоненти” та визначити основні чинники впливу на об'єкт дослідження, що зумовило необхідність поглибленого аналізу соціогуманітарної проблематики у даній науковій роботі.

2. На основі проведених досліджень встановлено, що впровадження в практичну діяльність конкретних дій щодо зміцнення економічної безпеки

підприємства (формування системи, концепції, стратегії і тактичних рішень, обґрунтування форм, методів та засобів, що мають бути використані в процесі управління) має розпочинатися з дослідження загроз і ризиків соціогуманітарної компоненти. Тому варто відзначити, що загроза соціогуманітарній компоненті – це сукупність умов і факторів, які створюють небезпеку для реалізації економічних інтересів підприємницьких структур, яка в свою чергу може створювати соціогуманітарні ризики.

3. Сформовано та обґрунтовано класифікацію принципів зміцнення економічної безпеки підприємства в контексті соціогуманітарної компоненти шляхом доповнення її такими видовими ознаками, як загрози реалізації оздоровчо-профілактичних заходів; загрози інтелектуально-освітнього забезпечення виробничих процесів; загрози в реалізації культурно-мистецьких потреб працівників, загрози у реалізації культурного обслуговування персоналу; загрози у забезпеченні сервісно-побутових потреб працівників, загрози в законодавчому і нормативному обґрунтуванні управлінських рішень соціогуманітарної компоненти підприємницьких структур.

4. Розроблено структурно-функціональний підхід до управління соціогуманітарними чинниками економічної безпеки підприємств за сферами впливу в контексті безпекознавчих умов, а саме соціальної, економічної, техніко-технологічної, екологічної, що, як наслідок, розвиває позитивні характеристики працівників (прив'язаність працівників до підприємства, виробничий патріотизм, відповідальність за кінцеві результати, гордість працівників за своє підприємство, позитивна реклама підприємству та інші). На основі чого відзначено, що необхідною умовою забезпечення зміцнення економічної безпеки підприємства в контексті соціогуманітарної компоненти є забезпечення реалізації наступних векторів розвитку: комплексне планування соціогуманітарних пріоритетів; реалізація цільових програм; прогнозування соціогуманітарної компоненти підприємств; система соціального захисту підприємства, що є основою для прийняття обґрунтованих соціогуманітарних управлінських рішень та підвищить ефективність функціонування соціогуманітарної сфери.

5. У роботі визначено, що до найнебезпечніших соціогуманітарних чинників економічної безпеки підприємства є наступні: високий рівень тіньової зайнятості; велика кількість економічно неактивного населення працездатного віку; некваліфікованість працівників; високий рівень безробіття; низький рівень підприємницької діяльності та ін.

7. У процесі аналізу обґрунтовано, що в умовах функціонування макроекономічної нестабільності критеріальна оцінка економічної безпеки підприємств у контексті соціогуманітарної компоненти охоплює оцінювання:

стабільності соціальних взаємин і структури підприємств; наявності умов запобігання і вирішення соціальних конфліктів на підприємствах; позбавлення економічного підґрунтя процесів десоціалізації працівників підприємств. На основі чого було проведено оцінку економічної безпеки підприємства, застосовуючи економіко-математичній інструментарій багатовимірної logit-моделі з урахуванням випадку бінарного вибору, що дає змогу виявляти гіпотези впливу індикаторів на економічну безпеку підприємства в контексті соціогуманітарної компоненти та визначити його пріоритетність у системі зміцнення економічної безпеки підприємств.

8. На основі методології оцінювання та його впливу на зміцнення економічної безпеки підприємства в контексті соціогуманітарної компоненти обґрунтовано, що у моделі стратегічного прогнозування, найбільш повно і комплексно система таких показників має бути згрупованою за наступними критеріями: досягнутий рівень реальних доходів і майнової забезпеченості працівників підприємства (організації, установи); рівень соціальної захищеності членів трудового колективу характеризує надійність системи соціального страхування та рівень гарантованого соціального забезпечення працюючих; рівень споживання працівниками підприємства матеріальних благ, культурних і побутових послуг; житлові умови членів трудового колективу; умови праці; ступінь задоволення потреб працівників підприємства у сферах фізичного, духовного й соціального розвитку; стан здоров'я і тривалість життя працівників підприємства; рівень суспільно-правових гарантій, що мають працівники підприємства.

9. Проведений у роботі аналіз наукових підходів щодо обґрунтування раціональних змін системи економічної безпеки підприємств в управлінні соціогуманітарними чинниками, дозволив розробити структурно-логічну схему протидії рейдерським атакам з боку підприємств, котра є основою ефективної роботи підприємницьких структур як основного вектора зміцнення економічної безпеки підприємства в контексті соціогуманітарної компоненти в сучасних трансформаційних умовах функціонування.

10. Обґрунтовано структурну модель діалектичного пізнання протидії кіберзлочинності в контексті зміцнення соціогуманітарної компоненти економічної безпеки та відзначено про необхідність, розглядати систему його економічної безпеки крізь призму діючих стратегічних та тактичних заходів кібербезпеки підприємницьких структур, досліджуючи його як специфічну соціогуманітарну одиницю суб'єкта підприємницької та господарської діяльності, а також як складову національної безпеки в економічній сфері.

11. Досліджено науково-методологічний підхід щодо обґрунтування раціональних змін системи економічної безпеки підприємств в управлінні

соціогуманітарними чинниками: здійснення соціального управління підприємств, реалізація соціальної політики на основі сучасних механізмів, інструментів, управлінської, соціальної діяльності, спрямованої на соціальний розвиток, що були б адекватні вимогам об'єктивних закономірностей соціального процесу; недопущення в процесі соціального управління підприємств та реалізації соціальної політики щодо упорядкування процесів соціального розвитку застарілих механізмів та інструментів, форм і методів директивного соціогуманітарного управління, здійснення децентралізації соціальної політики; забезпечення засобами соціального управління підприємств умов для своєчасного розв'язання внутрішніх суперечностей.

12. Сформовано та обґрунтовано доцільність впровадження організаційного механізму управління соціогуманітарною компонентою економічної безпеки підприємства на основі застосування економічних, організаційно-розпорядчих та соціально-психологічних методів як основного стратегічного імперативу в сучасних умовах турбулентності економічних процесів. Доведено, що організаційний механізм управління соціогуманітарними чинниками економічної безпеки підприємств становить взаємодію і взаємозв'язок його складових елементів: оцінки, аналізу, управління й контролю за показниками, що відображають результати соціально-економічної діяльності підприємства через його продуктивність та результативність.

13. У роботі обґрунтовані концептуальні положення щодо соціогуманітарної стратегії у системі економічної безпеки підприємств, на основі чого відзначено, що це довгостроковий, якісно визначений соціогуманітарний вектор, який стосується форм і засобів його реалізації, міжфункціональної та міжорганізаційної координації й інтеграції, сформований вищим менеджментом компанії відповідно до соціогуманітарних цілей та з метою зміцнення рівня економічної безпеки підприємств.

14. Доведено ідентифікацію ключових векторів системи управління соціогуманітарними чинниками економічної безпеки підприємств на основі формування наступних етапів: стратегічний аналіз системи економічної безпеки підприємств; проектування моделі соціогуманітарної стратегії економічної безпеки підприємств; реалізація стратегічних рішень у контексті зміцнення економічної безпеки підприємств; контроль за реалізацією соціогуманітарної стратегії економічної безпеки підприємств.

15. На основі проведеного дослідження встановлено, що розгляд соціогуманітарної компоненти зміцнення забезпечення економічної безпеки підприємств включає: по-перше: моніторинг є інформаційно-аналітичною системою спостережень за динамікою показників соціально-економічної безпеки підприємств, що ведеться в багатьох країнах світу; по-друге:

діяльність щодо запобігання загрозам у соціогуманітарної складової економічної безпеки підприємств та відшкодування заподіяних збитків, пов'язаних із перевищенням граничних значень за певними показниками безпеки; по-третє: найважливіший структурний елемент механізму зміцнення економічної безпеки підприємств – діяльність підприємницьких структур з виявлення й протидії від внутрішніх і зовнішніх загроз для соціогуманітарної сфери.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії 1.1:

1. Вівчар О. І. Управління економічною безпекою підприємств: соціогуманітарні контексти : Монографія / О. І. Вівчар. – Тернопіль : ФОП Паляниця В.А., 2018. – 474 с.
2. Вівчар О. І. Методологічні аспекти зміцнення економічної безпеки підприємств крізь призму соціогуманітарних чинників: індикатори стану та структурно-динамічна тенденція : колективна монографія [Od samotności do osamotnienia]/ О. І. Вівчар // – Redakcja: ks. prof. dr hab. Jan Zimny – Stalowa Wola. – 2017. – (p. 299–310).
3. Вівчар О. І. Соціогуманітарне пізнання у контексті визначення цінностей соціобезпеки та протидії злочинності в системі підприємницьких структур : колективна монографія [“Societas Familia – Parantela”] / О. І. Вівчар. – Redakcja: ks. prof. Dr hab. Jan Zimny – Stalowa Wola. – 2017. – (p. 144–169).
4. Vivchar O. Integrated management system of financial and economic security business under conditions of post-crisis recovery : Collective monograph [“National Economic Reform: experience of Poland and prospects for Ukraine”. Part 3. Business management strategies] / O. Vivchar. – Vol. 3. “Izdevnieciba “Baltija Publishing” – Kielce, Poland – 2016. – 460 p. (p. 183– 197).
5. Vivchar O. Interpretation of deviant behavior in the economy as priority component of social security : Collective monograph [“Social and economic priorities in the context of sustainable development”. Part 2. Economic aspects of sustainable development: a study of sectoral priorities] / O. Vivchar, A. Kolesnikov. – Collective monograph. – Opole: The Academy of Management and Administration in Opole, 2016. – 444 p. (p. 224–229), (0,5 друк. арк.; *особистий внесок автора: удосконалено теоретико-методологічний аналіз феномену безпеки особи як важливої форми соціобезпеки, інтерпретовано основні проблемні аспекти соціальної безпеки в сучасних умовах дисбалансу економічних процесів 0,45 друк. арк.*).

6. Вівчар О. І. Логістичні аспекти фінансово-економічної безпеки підприємств з ремонту й експлуатації автошляхів: монографія / В. П. Мартинюк, О. І. Вівчар. – Тернопіль, Астон, 2013. – 232 с. (13,485 друк. арк.; *особистий внесок автора: досліджено теоретико-практичні кроки зміцнення фінансово-економічної безпеки підприємств з ремонту й експлуатації автошляхів 13,0 друк. арк.*).

1.2. Публікації у наукових фахових виданнях:

7. Вівчар О. І. Теоретичні аспекти безпекознавства в умовах підприємств (фундаментальні загрози в сучасному соціогуманітарному просторі) [Електронний ресурс] / Оксана Вівчар // Соціально-економічні проблеми і держава. – Тернопіль, 2017 – Вип. (1) 16 – С. 24–31. – Режим доступу – <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2017/17voissp.pdf>

8. Вівчар О. І. Сучасні проблемні домінанти злочинних груп у соціогуманітарному просторі України (безпекознавчий вимір системи підприємницьких структур) / О. І. Вівчар, В. В. Храпкіна, Р. П. Шерстюк // Проблеми системного підходу в економіці. – Збірник наукових праць. – Вип. 3(59). – Київ, 2017. – С. 55–61 (0,6 друк. арк.; *особистий внесок автора: запропоновано організаційно-економічні засоби формування структурних елементів багатовекторного механізму протидії злочинності системи економічної безпеки підприємств 0,45 друк. арк.*).

9. Vivchar O. Modern trends of cybercrime in the context of economic security, social and humanitarian aspects / O. Vivchar, O. Oliynychuk, O. Pohaydak // Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Світове господарство і міжнародні економічні відносини. – 2017. – Вип. 9. – Т. 25. – С. 3–16 (1,3 друк. арк.; *особистий внесок автора: запропоновано організаційно-економічні засоби формування структурних елементів багатовекторного механізму протидії злочинності системи економічної безпеки підприємств 1,0 друк. арк.*).

10. Vivchar O. Contemporary pragmatics and vectors of combating cybercrime in the context of information and economic security strengthening / O. Vivchar // Актуальні проблеми правознавства. – Вип. 2. – 2017 – С. 86–91.

11. Вівчар О. І. Специфіка управління системою фінансово-економічної безпеки бізнесу в умовах турбулентності економічних процесів / О. І. Вівчар // Галицький економічний вісник – 2015. – № 2 (49). – С. 106–111.

12. Вівчар О. І. Перманентна генерація розвитку рейдерства в контексті деструктивних економічних явищ / О. І. Вівчар // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки. – Випуск III (55). – Чернівці, 2014 – С. 44–47.

13. Вівчар О. І. Прагматизм прискорення бізнесу при моніторингу його економічної безпеки в контексті трансформаційних змін / О. І. Вівчар // Сталий розвиток економіки. – Міжнародний науково-виробничий журнал. – 1' 2014 [23] – С. 194–199.

14. Вівчар О. І. Стратегія забезпечення банківської безпеки: проблеми та перспективи / О. І. Вівчар // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки. – Вип. II (50). – Чернівці, 2013 – С. 44–47.

15. Вівчар О. І. Інноваційний маркетинг як особливий вид цілеспрямованої творчої діяльності підприємств / О. І. Вівчар, М. Ф. Зяйлик // Сталий розвиток економіки. – Всеукраїнський науково-виробничий журнал – 1' 2013 [18] – С. 311–314 (0,3 друк. арк.; *особистий внесок автора: обґрунтовано взаємозв'язок маркетингових функцій з економічною безпекою підприємств 0,25 друк. арк.*).

16. Вівчар О. І. Процесний підхід до менеджменту якості / О. І. Вівчар, М. Ф. Зяйлик // Інноваційна економіка. – Всеукраїнський науково-виробничий журнал – 1' 2013 [39] – С. 191–194. (0,3 друк. арк.; *особистий внесок автора: досліджено методологічні та практичні аспекти процесного підходу у системі менеджменту безпеки 0,25 друк. арк.*).

17. Вівчар О. І. Специфіка особливостей фінансово-економічної безпеки банківського контролю над економічною злочинністю / О. І. Вівчар, В. П. Мартинюк // Вісник Дніпропетровського університету. – Науковий журнал № 4. Том 24. – Дніпропетровськ, 2013 – С. 53–58 (0,5 друк. арк.: *особистий внесок автора: сформовано основні показники безпеки банківських установ, досліджено специфіку та особливості функціонування безпеки банківського контролю над економічною злочинністю 0,45 друк. арк.*).

18. Вівчар О. І. Формування логістичної стратегії як чинник фінансово-економічної безпеки підприємства / О. І. Вівчар, В. П. Мартинюк // Наука молода: вісник – Вип. 19 – Тернопіль, ТНЕУ 2013 – С. 176–180 (0,4 друк. арк.; *особистий внесок автора: удосконалено теоретичні та методологічні аспекти логістичної стратегії промислових підприємств у контексті фінансово-економічної безпеки, розроблено організаційно-економічний механізм логістичного управління фінансово-економічної безпеки промислових підприємств 0,35 друк. арк.*).

19. Вівчар О. І. Особливості ідентифікації методів оцінки ринкової вартості бізнесу при діагностиці його економічної безпеки / О. І. Вівчар, В. П. Мартинюк // Наука молода: вісник – Вип. 18 – Тернопіль, ТНЕУ, 2012 – С. 118–122 (0,4 друк. арк.; *особистий внесок автора: визначено роль та місце оцінки ринкової вартості бізнесу, досліджено можливості та передумови формування використання відповідних методів для оцінки ринкової вартості*

бізнесу 0,35 друк. арк.).

20. Вівчар О. І. Моделювання логістичних процесів в контексті ремонтно-будівельних підприємств / О. І. Вівчар, М. Ф. Зяйлик // Вісник Національного університету водного господарства та природокористування – Збірник наукових праць. Економічні науки – Вип. 1 (57) – Рівне, 2012 – С. 61–67 (0,6 друк. арк.; *особистий внесок автора: сформовано структурно-логічну модель логістичних процесів підприємств 0,5 друк. арк.).*

21. Вівчар О. І. Теоретичні підходи до визначення ефективності логістичного управління промислових підприємств / О. І. Вівчар, В. П. Мартинюк // Вісник ДонНУЕТ. Економічні науки. – Донецьк, 2012. – № 3 (55) – С. 84–89 (0,5 друк. арк.; *особистий внесок автора: визначено сутність та обґрунтовано показники функціонування логістичної системи 0,45 друк. арк.).*

22. Вівчар О. І. Моделювання логістичних стратегій як визначальний фактор успішного розвитку ремонтно-будівельних підприємств / О. І. Вівчар, М. Ф. Зяйлик // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки. – Вип. III (47). – Чернівці, 2012 – С. 211–214 (0,5 друк. арк.; *особистий внесок автора: сформовано організаційно-економічну модель логістичної системи підприємств 0,4 друк. арк.).*

23. Вівчар О. І. Ефективність використання маркетингових стратегій / О. І. Вівчар // Галицький економічний вісник. – 2011. – № 2 (31) – С. 166–173 (0,7 друк. арк.; *особистий внесок автора: обґрунтовано застосування в практичній діяльності види маркетингових стратегій підприємства 0,6 друк. арк.).*

24. Вівчар О. І. Особливості інноваційного маркетингу в Україні / О. І. Вівчар // Вісник Дніпропетровського університету. – Науковий журнал № 10/1. Том 19. – Дніпропетровськ, 2011. – С. 185–190 (0,7 друк. арк.; *особистий внесок автора: визначено основні проблемні аспекти та вектори розвитку інноваційної маркетингу в Україні 0,6 друк. арк.).*

25. Вівчар О. І. Специфіка застосування інноваційно-логістичної системи ремонтно-будівельних підприємств / О. І. Вівчар // Науковий вісник Ужгородського університету. – Серія. Економіка. Вип. 32 – Ужгород, 2011 – С. 175–177 (0,6 друк. арк.; *особистий внесок автора: удосконалено теоретико-методологічні аспекти інноваційно-логістичної системи підприємств 0,5 друк. арк.).*

1.3. Статті у наукових періодичних виданнях іноземних держав та публікації у виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз, депозитаріїв та пошукових систем (SCOPUS)

26. Vivchar O. Specificity of the features at social and humanitarian component of economic security of tourism enterprises in the conditions globalization / O. Vivchar, O. Shcherban, L. Kvasniy, L. Mykhailyshyn // Business Economics – Issue 4 (2), (October). Volume 53. “Palgrave Macmillan Ltd.”, 2018. – Pages 528–535 (0,8 друк. арк.; *особистий внесок автора: розроблено структурно-функціональний підхід до управління соціогуманітарними чинниками економічної безпеки підприємств в сучасних глобалізаційних умовах 0,5 друк. арк.*).

27. Вівчар О. І. Стратегічні вектори розвитку формування механізму управління соціогуманітарними чинниками економічної безпеки підприємств в сучасних посттрансформаційних умовах [Електронний ресурс] / О. І. Вівчар // Глобальні та національні проблеми економіки. – Вип. 5. – 2017. – с. 332–335 – <http://global-national.in.ua/issue-5-2017>

28. Вівчар О. І. Показники оцінювання ефективності логістичного управління в системі економічної безпеки суб'єктів господарювання [Електронний ресурс] / О. І. Вівчар, О. Т. Стасишин // Глобальні та національні проблеми економіки. – Вип. 12. – Серпень 2016 – с. 215–218 – <http://global-national.in.ua/issue-12-2016> (0,3 друк. арк.; *особистий внесок автора: проведено комплексний аналіз логістичного управління в системі економічної безпеки суб'єктів господарювання 0,28 друк. арк.*).

29. Вівчар О. І. Функціональні аспекти витратного підходу до оцінки бізнесу в умовах забезпечення економічної безпеки / О. І. Вівчар // Науковий журнал “Young and Smart”. – № 3 – 2016 – С. 16–22.

30. Вівчар О. І. Концептуальні підходи SPACE-методики при діагностиці та оцінці економічної безпеки підприємств / О. І. Вівчар // Науковий журнал “Virtus: Scientific Journal”: – February 2016. – issue 5 – С. 231–235.

31. Vivchar O. Peculiarities of assessment technologies usage in the management of financial and economic security of enterprises / O. Vivchar, A. Kolesnikov // Business Economics – Issue 4 (2), (October). Volume 51. “Palgrave Macmillan Ltd.”, 2016. – Pages 393-398 (0,5 друк. арк.; *особистий внесок автора: визначено роль та сформовано структурно-логічну схему управління фінансово-економічною безпекою підприємств 0,45 друк. арк.*).

32. Vivchar O. Strategy in the system of the financial and economic security of enterprises: logistic aspect / O. Vivchar, A. Kolesnikov // JIBS Journal of International Business Studies. – No.9 (2), (December). Volume 47. “Palgrave

Macmillan Ltd.”, 2016. – Pages 1563-1568 (0,5 друк. арк.; *особистий внесок автора: досліджено стратегічні вектори управління фінансово-економічної безпеки підприємств 0,45 друк. арк.*).

33. Vivchar O. Management system interpreting financial and economic security business in economic processes / O. Vivchar // Mathematics education (Social Sciences) – 2016, Vol. 11, no. 4, 947–959.

34. Вівчар О. І. Інтеграційні процеси логістики у контексті забезпечення фінансово-економічної безпеки бізнесу [Електронний ресурс] / О. І. Вівчар // Глобальні та національні проблеми економіки. – Вип. 5. – 2015. – С. 332–335 – <http://global-national.in.ua/issue-5-2015>

35. Вівчар О. І. Парадигма і наукова база логістичного управління [Електронний ресурс] / О. І. Вівчар // Соціально-економічні проблеми і держава. – Вип. 1(4). – 2011 – С. 166–173 <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2011/11zmfbm.pdf>. (0,7 друк. арк.; *особистий внесок автора: обґрунтовано рівні логістичного управління, на основі чого сформовано структурно-логічну модель щодо адаптації логістичних процесів на підприємствах 0,5 друк. арк.*).

2. Опубліковані праці апробаційного характеру

36. Вівчар О. І. Механізми впливу злочинної діяльності на соціогуманітарну компоненту економічної безпеки підприємств / О. І. Вівчар // Збірник матеріалів III Міжнародної науково-практичної конференції [“Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародний досвід”]. – Тернопіль, ЮФ ТНЕУ 20-21 квітня 2018. – С. 256–358.

37. Вівчар О. І. Легалізація (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом: сучасна прагматика та шляхи протидії / О. І. Вівчар, Д. О. Камінський // Збірник тез доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції [“Економічна безпека: детермінанти та механізми забезпечення”]. – Тернопіль: ТНЕУ, 21 квітня 2018. – С. 11-13. (0,2 друк. арк.; *особистий внесок автора: досліджено основні шляхи протидії злочинної діяльності на підприємствах 0,15 друк. арк.*).

38. Вівчар О. І. Кіберзлочинність як новітній виклик економічній безпеці підприємств: соціогуманітарні контексти / О. І. Вівчар // Матеріали міжнародної конференції [“Глобальна і регіональна безпека в умовах гібридних війн”]. – Івано-Франківськ, 23 лютого 2018. – С. 12–14.

39. Вівчар О. І. Формування системних елементів стратегії економічної безпеки підприємств в контексті соціогуманітарної ефективності / О. І. Вівчар // Матеріали науково-практичної конференції, присвяченої 70-річчю д.ю.н.,

професора Валерія Олександровича Глушкова науково-практичної конференції [“Безпека людини, суспільства, держави”]. – Київ, 27 жовтня 2017. – С. 46–49.

40. Вівчар О. І. Антирейдерство як основна передумова протидії економічній злочинності в контексті сучасного соціуму / О. І. Вівчар // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції [“Фінансові розслідування: імплементація Європейського досвіду в Україні”]. – Ірпінь, 19 травня 2017: НТВ “Правник”. – С. 107–111.

41. Вівчар О. І. Проблеми економічної безпеки підприємств у соціогуманітарній сфері (кіберзлочинність та засоби протидії) / О. І. Вівчар // Матеріали XX Наукової конференції Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя. – Тернопіль, 17-18 травня 2017 року – С. 255.

42. Вівчар О. І. Адаптація стратегічного механізму соціогуманітарного вектора в контексті економічної безпеки підприємств / О. І. Вівчар // Матеріали науково-практичної конференції [“Інновації партнерської взаємодії освіти, економіки та соціального захисту в умовах інклюзії та прагматичної реабілітації соціуму”]. – Кам’янець-Подільський, 24-24 квітня 2017. – С. 62–63.

43. Вівчар О. І. Імплементація формування механізму управління соціогуманітарних чинників економічної безпеки підприємств / О. І. Вівчар // Збірник тез доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції [“Тактичні та стратегічні пріоритети зміцнення фінансово-економічної безпеки держави”]. – Тернопіль: ТНЕУ, 21 квітня 2017. – С. 15–18.

44. Вівчар О. І. Прагматизм системної оцінки соціогуманітарних чинників економічної безпеки підприємств / О. І. Вівчар // Збірник матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції [“Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародний досвід”]. – Тернопіль: ТНЕУ 21-22 квітня 2017. – С. 351–354.

45. Вівчар О. І. Соціогуманітарний вимір: кіберзлочинність як основна загроза економічній безпеці підприємств / О. І. Вівчар // Матеріали Шостої Всеукраїнської науково-практичної конференції пам’яті почесного професора ТНТУ, академіка НАН України Чумаченка Миколи Григоровича “Інноваційний розвиток: стратегічний погляд у майбутнє” ТНЕУ імені Івана Пулюя, Тернопіль, 6 квітня 2017 року). – С.18–19.

46. Вівчар О. І. Домінуючі тенденції та сучасні проблемні аспекти соціогуманітарного чинника економічної безпеки підприємницьких структур ОСББ / О. Вівчар, Г. Ціх // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції [“ОСББ: досвід, виклики, перспективи”]. – ТНТУ імені Івана Пулюя – Тернопіль, 30 січня 2017 року – С. 47–48 . (0,2 друк. арк.; *особистий внесок автора: досліджено сучасну проблематику економічної безпеки*

підприємницьких структур в контексті соціогуманітарної компоненти 0,15 друк. арк.).

47. Вівчар О. І. Оцінка вартості майна та бізнесу / О. І. Вівчар // Практикум – Тернопіль: ФО-П Шпак В. Б., 2017 – 57 с.

48. Вівчар О. І. Змістовно-типологічна характеристика загроз у системі економічної безпеки підприємства / О. І. Вівчар // Збірник тез наукових робіт I Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції [“Стратегічно-інноваційний розвиток суб’єктів економічної системи в умовах глобалізації”] – Кременчук, 16–18 листопада 2016 – С. 147–149.

49. Вівчар О. І. Структурно-системний підхід до механізму управління фінансово-економічною безпекою підприємств в контексті кризових тенденцій / О. І. Вівчар // I Międzynarodowej Interdyscyplinarnej Konferencji Naukowej Bezpieczeństwo narodowe i publiczne na przestrzeni dziejów [ORGANIZOWANEJ PRZEZ STOWARZYSZENIE EDUKACJA DLA BEZPIECZEŃSTWA] – w Poznaniu, w dniu 20 kwietnia 2016 roku – 166–183 с.

50. Вівчар О. І. Сучасна прагматика та вектори розвитку в контексті зміцнення фінансової складової економічної безпеки суб’єктів господарювання / О. І. Вівчар // Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції [“Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародний досвід”]. – Тернопіль, юридичний факультет ТНЕУ 8-9 квітня 2016. – С. 318–321.

51. Вівчар О. І. Наукова дефініція механізму комерціалізації об’єктів інтелектуальної власності / О. І. Вівчар // Збірник тез круглого столу [“Актуальні питання охорони та захисту прав інтелектуальної власності на митному кордоні України”]. – Хмельницький, 25 березня 2016. – С. 13–16.

52. Вівчар О. І. Ідентифікація Space-методики при діагностиці економічної безпеки підприємств в умовах дисбалансу економічних процесів / О. І. Вівчар // Збірник тез доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції [“Тактичні та стратегічні пріоритети зміцнення фінансово-економічної безпеки держави”]. – Тернопіль: ТНЕУ, 8–9 квітня 2016. – С. 20–22.

53. Вівчар О. І. Оцінка вартості майна та бізнесу / О. І. Вівчар, К. А. Хом’як // Навчально-методичні матеріали – Тернопіль: ФО-П Шпак В. Б., 2016. – 55 с.

54. Вівчар О. І. Прагматизм застосування інвестиційної стратегії як інструмент забезпечення економічної безпеки бізнесу [Електронний ресурс]/ О. І. Вівчар // Тези доповідей III Міжнародної науково-практичної конференції [“Проблеми формування та розвитку інноваційної інфраструктури: європейський вектор – нові виклики та можливості”] – Львів, 14–16 травня 2015. – С. 64–65 – <http://old.lp.edu.ua/fileadmin/INEM/EkonomInvest/konferencija>

[_2015/EPI-2015_ostatochne_01.pdf](#)

55. Вівчар О. І. Рейдерство як основна загроза безпеці бізнесу / О. І. Вівчар // Збірник тез доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції [“Ефективні моделі управління в сучасних умовах: теорія і практика”]. – Кіровоград, 2015. – С. 186–187.

56. Вівчар О. І. Специфіка застосування основних методик оцінки вартості бізнесу при моніторингу його економічної безпеки / О. І. Вівчар // Збірник тез доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції [“Вітчизняна система охорони захисту інтелектуальної власності в умовах приєднання до Європейського Союзу”]. – Тернопіль: ТНЕУ, 24–25 квітня 2015. – С. 34–36.

57. Вівчар О. І. Соціальна безпека: [Навчальний посібник] / О. І. Вівчар, А. П. Колесніков. – Тернопіль: ФОП Шпак В. Б., 2015. – 146 с. (10,8 друк. арк.; *особистий внесок автора: систематизовано основні проблемні аспекти управління безпекою соціальних систем, обґрунтовано основні концептуальні засади соціобезпеки та показники соціального становища 9,0 друк. арк.*).

58. Вівчар О. І. Корпоративні конфлікти та методи їх подолання / О. І. Вівчар // Навчально-методичні матеріали: Тернопіль: ФОП Паляниця В. А., 2015. – 22 с.

59. Інтелектуальна власність: навч. посіб. / [Мартинюк В. П., Вівчар О. І., Вовна І. М., Дишкант М. В., Зайцева-Калаур І. В., Москалюк Н. Б., Якубівська Ю. Є.]; під ред. В. П. Мартинюка. – Тернопіль: ТНЕУ, 2015. – 360 с. (20,9 друк. арк.; *особистий внесок автора: охарактеризовано роль інтелектуальної безпеки в системі підприємницьких структур 4,1 друк. арк.*).

60. Вівчар О. І. Феномен девіантної поведінки в сфері економіки як одна з основних форм соціобезпеки / О. І. Вівчар // Збірник тез доповідей IV Всеукраїнської наукової конференції студентів і молодих вчених [“Фінансово-економічна безпека держави, регіону, підприємства: погляд молодих вчених”]. – Тернопіль: ТНЕУ, 11 квітня 2014. – С. 18–19.

61. Вівчар О. І. Організаційно-економічний механізм логістичної складової у контексті фінансово-економічної безпеки підприємства / О. І. Вівчар // Збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції 6–7 березня [“Особливості модернізації фінансово-економічної системи”]. – Київ, 6-7 березня 2014 р. – С. 114–116.

62. Вівчар О. І. Оцінка вартості майна та бізнесу [Навчальний посібник] / О. І. Вівчар – Тернопіль: ФОП Шпак В. Б., 2014. – 163 с.

63. Вівчар О. І. Функциональная интеграция механизма логистического управления предприятиями в контексте финансово-экономической безопасности / О. И. Вивчар, В. П. Мартынюк // Материалы Ежегодной Всероссийской научно-практической конференции преподавателей и

аспірантов [“Финансовые аспекты структурных преобразований экономики”]. – Иркутск, 6 апреля 2013 г. – С. 291–295. (0,4 друк. арк.; *особистий внесок автора: сформовано організаційно-економічний механізм економічної безпеки підприємств 0,35 друк. арк.*).

64. Вівчар О. І. Специфіка особливостей євромаркетингу в трансформаційній економіці // Матеріали I Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених та студентів з проблем інтелектуальної власності [“Гармонізація законодавства України з питань інтелектуальної власності щодо законодавства Європейського Союзу”]. – м. Маріуполь, 13-14 вересня 2013 р. – С. 22–27.

65. Вивчар О. И. Содержательная дифференциация логистической стратегии финансово-экономической безопасности предприятий / О. И. Вивчар, В. П. Мартынюк // Материалы Международной научно-практической конференции ученых, специалистов, преподавателей вузов, аспирантов, студентов [“Экономическая безопасность России: проблемы и перспективы”]. – Нижний Новгород, 2013 г. – С. 411–413. (0,2 друк. арк.; *особистий внесок автора: виокремлено основні цілі економічної безпеки підприємств 0,15 друк. арк.*).

66. Вівчар О. І. Концептуальні основи фінансово-економічної безпеки банківського контролю над економічною злочинністю / О. І. Вівчар, М. Ф. Зяйлик // Збірник тез доповідей IV Науково-практичного семінару з міжнародною участю [“Актуальні проблеми забезпечення фінансово-економічної безпеки України”]. – Тернопіль: ТНЕУ, 2013 р. – С. 69–71 (0,2 друк. арк.; *особистий внесок автора: досліджено вплив економічної злочинності на фінансово-економічну безпеку 0,15 друк. арк.*).

67. Вівчар О. І. Комперативний аналіз сутності логістичної стратегії в системі фінансово-економічної безпеки / О. І. Вівчар // Кримський економічний вісник. – 2013, серпень – № 4 (05) – С. 31–34.

68. Вівчар О. І. Маркетингові дослідження – істотний аспект підвищення ролі та значущості маркетингу / О. І. Вівчар, М. Ф. Зяйлик // Матеріали другої всеукраїнської науково-практичної конференції пам'яті почесного професора ТНТУ академіка НАН України Чумаченка Миколи Григоровича [“Сучасні адаптивно-трансформаційні підходи до формування інституційних засад регламентації фінансово-економічної діяльності підприємств в умовах реформаційного суспільства (інноваційні аспекти)”]. – Тернопіль: ТНТУ, 25-27 березня 2013. – С. 110 (0,1 друк. арк.; *особистий внесок автора: досліджено роль маркетингової діяльності в системі функціонування підприємницьких структур 0,05 друк. арк.*).

69. Вівчар О. І. Передумови та умови сертифікації систем менеджменту

якості / О. І. Вівчар, М. Ф. Зяйлик // Матеріали Другої всеукраїнської науково-практичної конференції пам'яті почесного професора ТНТУ академіка НАН України Чумаченка Миколи Григоровича [“Сучасні адаптивно-трансформаційні підходи до формування інституційних засад регламентації фінансово-економічної діяльності підприємств в умовах реформаційного суспільства (інноваційні аспекти)”]. – Тернопіль: ТНТУ, 25–27 березня 2013. – С. 60. (0,1 друк. арк.; *особистий внесок автора: досліджено систему управління підприємницьких структур 0,05 друк. арк.*).

70. Вівчар О. І. Оцінка вартості майна і бізнесу / Вівчар О. І. // Методичні вказівки по виконанню комплексного практичного індивідуального завдання. – Тернопіль, ТНЕУ, 2013. – 61 с.

71. Вівчар О. І. Організація та управління системою фінансово-економічної безпеки банків, фінансових та банківських установ / О. І. Вівчар // Навчально-методичні матеріали: Тернопіль, ТНЕУ, 2013. – 43 с.

72. Вівчар О. І. Туристична галузь в умовах кризової економіки / О. І. Вівчар, М. Ф. Зяйлик // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції ТНТУ [“Актуальні питання рекламно-інформаційного забезпечення туристично-рекреаційної галузі у рамках проведення “Євро-2012”]. – Тернопіль, 20 травня 2011. – С. 112–113. (0,1 друк. арк.; *особистий внесок автора: обґрунтовано вплив різних галузей на економічну стабільність підприємств 0,05 друк. арк.*).

73. Вівчар О. І. Передумови виникнення інноваційного потенціалу підприємств / О. І. Вівчар, М. Ф. Зяйлик // Матеріали регіональної науково-практичної конференції Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя [“Інноваційні підходи в управлінні навчально-науково-виробничими системами в умовах суспільних та інституційних трансформацій”]. – Тернопіль, 19 травня 2011. – С. 40. (0,1 друк. арк.; *особистий внесок автора: досліджено вплив інноваційної компоненти на економічну стабільність підприємств 0,05 друк. арк.*).

74. Вівчар О. І. Удосконалення управління підприємствами з ремонту й експлуатації автошляхів (інноваційно-логістичні аспекти) / О. І. Вівчар // Академія соціального управління НТШ. – Тернопіль, 2011. – 270 с. – Деп. в ВІНИТИ РАН 26.05.11; № 32 – Ук 2011.

АНОТАЦІЯ

Вівчар О. І. Управління соціогуманітарною компонентою економічної безпеки підприємства. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами –

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя – Тернопіль, 2018.

Дисертацію присвячено розвитку теоретико-методологічних положень та розробці практичних рекомендацій щодо управління соціогуманітарною компонентою економічної безпеки підприємства. Здійснено гносеологічний аналіз сутнісно-змістовних особливостей поняття “економічна безпека підприємства в контексті соціогуманітарної компоненти”, “загроза у соціогуманітарній сфері”, запропоновано ключові напрями та об’єкти досліджень управління системою економічної безпеки підприємств у контексті соціогуманітарної компоненти. Обґрунтовано авторський підхід щодо класифікації загроз за об’єктами соціогуманітарної компоненти економічної безпеки підприємств.

Розроблено структурно-логічну схему управління соціогуманітарними чинниками економічної безпеки підприємств за сферами впливу в контексті безпекознавчих умов, а також обґрунтовано основні вектори розвитку управління у контексті досліджуваної компоненти. У представленій дисертаційній роботі розроблено організаційний механізм управління соціогуманітарною компонентою економічної безпеки підприємства як основного стратегічного імперативу в сучасних умовах турбулентності економічних процесів.

Ключові слова: *економічна безпека підприємств, управління економічною безпекою, система економічної безпеки, управління соціогуманітарними чинниками, загрози у соціогуманітарній сфері, ризики у соціогуманітарній сфері, соціогуманітарна компонента, економіко-математична модель.*

АННОТАЦІЯ

Вивчар О. И. Управление социогуманитарной компонентой экономической безопасности предприятий. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора экономических наук по специальности 08.00.04 – экономика и управление предприятиями – Тернопольский национальный технический университет имени Ивана Пулюя – Тернополь, 2018.

Диссертация посвящена развитию теоретико-методологических положений и разработке практических рекомендаций по управлению социогуманитарной компонентой экономической безопасности предприятий. Осуществлен гносеологический анализ сущностно-содержательных особенностей понятия “экономическая безопасность предприятия в контексте социогуманитарной компоненты”, “угроза в социогуманитарной сфере”,

предложено ключевые направления и объекты исследований управления системой экономической безопасности предприятий в контексте социогуманитарной компоненты. Обоснованно авторский подход к классификации угроз с объектами социогуманитарной компоненты экономической безопасности предприятий.

Разработана структурно-логическая схема управления социогуманитарными факторами экономической безопасности предприятий по сферам деятельности, а также обоснованы основные направления управления в контексте исследуемой компоненты.

Обоснованно классификацию принципов укрепления экономической безопасности предприятия в контексте социогуманитарной компоненты путем дополнения ее такими видовыми признаками, как угрозы реализации оздоровительно-профилактических мероприятий; угрозы интеллектуально-образовательного обеспечения производственных процессов; угрозы в реализации культурных потребностей работников, угрозы в реализации культурного обслуживания персонала; угрозы в обеспечении сервисно-бытовых нужд работников, угрозы в законодательном и нормативном обосновании управленческих решений социогуманитарной компоненты предпринимательских структур.

Разработан структурно-функциональный подход к управлению социогуманитарными факторами экономической безопасности предприятий по сферам влияния в контексте безопасных условий, а именно социальной, экономической, технико-технологической, экологической, что, как следствие, развивает положительные характеристики работников (привязанность работников к предприятию, производственный патриотизм, ответственность за конечные результаты, гордость работников за свое предприятие, положительная реклама предприятию и другие).

На основе чего отмечено, что необходимым условием обеспечения укрепления экономической безопасности предприятия в контексте социогуманитарной компоненты является обеспечение реализации следующих векторов развития: комплексное планирование социогуманитарных приоритетов; реализация целевых программ; прогнозирования социогуманитарной компоненты предприятий; система социальной защиты предприятия, является основой для принятия обоснованных социогуманитарных управленческих решений и повысит эффективность функционирования социогуманитарной сферы.

Предложено организационный механизм управления социогуманитарной компонентой экономической безопасности предприятия на основе применения экономических, организационно-распорядительных и социально-

психологических методов в качестве основного стратегического императива в современных условиях турбулентности экономических процессов на основе взаимодействия и взаимосвязи составляющих элементов: оценки, анализа, управления и контроля за показателями, отражающими результаты социально-экономической деятельности предприятия за его производительность и результативность.

Проведенный в работе анализ научных подходов по обоснованию рациональных изменений системы экономической безопасности предприятий в управлении социогуманитарными факторами, позволил разработать структурно-логическую схему противодействия рейдерским атакам со стороны предприятий, которая является основой эффективной работы предпринимательских структур в качестве основного вектора укрепления экономической безопасности предприятия в контексте социогуманитарной компоненты в современных трансформационных условиях функционирования.

Обоснованно структурную модель диалектического познания противодействия киберпреступности в контексте укрепления социогуманитарной компоненты экономической безопасности и отмечено о необходимости, рассматривать систему экономической безопасности через призму действующих стратегических и тактических мероприятий кибербезопасности предпринимательских структур, исследуя его как специфическую социогуманитарную единицу субъекта предпринимательской и хозяйственной деятельности, а также как составляющую национальной безопасности в экономической сфере.

Доказано идентификацию ключевых векторов системы управления социогуманитарными факторами экономической безопасности предприятий на основе формирования следующих этапов: стратегический анализ системы экономической безопасности предприятий; проектирование модели социогуманитарной стратегии экономической безопасности предприятий; реализация стратегических решений в контексте укрепления экономической безопасности предприятий; контроль за реализацией социогуманитарной стратегии экономической безопасности предприятий.

Ключевые слова: *экономическая безопасность предприятий, управления экономической безопасностью, система экономической безопасности, управления социогуманитарными факторами, угрозы в социогуманитарной сфере, риски в социогуманитарной сфере, социогуманитарная компонента, экономико-математическая модель.*

ANNOTATION**Vivchar O. I. Management of the socio-humanitarian component of the economic security of the enterprise. – The manuscript.**

Thesis for a Doctor of Economics degree by specialty 08.00.04 – Economics and Management of Enterprises – Ivan Puluj Ternopil National Technical University – Ternopil, 2018.

The dissertation is devoted to the development of theoretical and methodological provisions and the development of practical recommendations regarding the management of the socio-humanitarian component of economic security of the enterprise. The gnoseological analysis of the substantive and content features of the concept “economic security of the enterprise in the context of the socio-humanitarian component”, “threat in the socio-humanitarian sphere” is carried out, the key directions and objects of research of management of the economic security of enterprises system in the context of the socio-humanitarian component are proposed. The author’s approach to the classification of threats by the objects of the socio-humanitarian component of the economic security of enterprises is substantiated.

The structural-logical scheme of management of socio-humanitarian factors of economic security of enterprises according to the spheres of influence in the context of security science conditions is developed, and the main vectors of management development in the context of the investigated component are substantiated. In the presented dissertation the organizational mechanism of management of the socio-humanitarian component of the economic security of the enterprise as the main strategic imperative under current conditions of turbulence of the economic processes is developed.

Key words: *economic security of enterprises, management of economic security, system of economic security, management of socio-humanitarian factors, threats in the socio-humanitarian sphere, risks in the socio-humanitarian sphere, socio-humanitarian component, economic and mathematical model.*

Підписано до друку 24.05.2018 р. Формат 60.90 1/16.
Друк лазерний. Папір офсетний. Умов.-друк. арк. 1,8.
Наклад – 100 прим. Замовлення №1-24052018.

Видавець ФОП Паляниця В. А.
Свідоцтво ДК №4870 від 20.03.2015 р.
м. Тернопіль, вул. Б. Хмельницького, 9а, оф. 38.
тел. (0352) 528-777.